САМОСТІЙНА УКРАЇНА

БЕРЕЗЕНЬ, 1967

INDEPENDENT UKRAINE

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА
INDEPENDENT UKRAINE

2315 West Chicago Avenue
Chicago, Ill., 60622
Ukrainian Monthly
Edited by Editorial Staff
Editor in Chief Michael Panasiuk
Yearly subscription $5.00, single copy 50 cents.
Mailed at Chicago, Illinois.
Published by the
Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York, N. Y., 10003

ПОВІДОМЛЕННЯ АДМІНІСТРАЦІЇ

1. Просимо всіх наших Вш. Передплатників в ЗДА подати нам свій «зіп код» найдальше до 1. лютого 1967 року найпізніше.

З М І С Т

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК XX БЕРЕЗЕНЬ, 1967 Ч. 3 (217)

17 лютого ц. р. сповнилося 75 років життя Владики - Ісповідника, Еміненції Кардинала, Верховного Архиепископа Йосифа Сліпого. З цієї нагоди бажаємо Владиці багато сил і многих літ!

ВСІ ВОНИ І СОТНІ ДРУГИХ

УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ — ЦЕ ПЕРШІ ЖЕРТВИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ

Від ліва: Сл. п. Іван Рогач, сл. п. Олена Теліга, сл. п. Микола Кузьмик; другий ряд — сл. п. Зиновій Дамазар, сл. п. В. Богуславський, сл. п. Орест Чемеринський.

Від ліва: Сл. п. д-р Богдан Сірецький, сл. п. Дарія Гузар-Чемеринська, сл. п. д-р В. Яхно; другий ряд — сл. п. Дмитро Звізда, сл. п. Р. Біда, сл. п. Тамара Мартинюк.

ВІЧНА СЛАВА БОРЦЯМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ!

КРИВАВЕ, АЛЕ СВІТЛЕ 25-ЛІТТЯ

Минуло 25 років від зудару червоного й брунатного імперіялізмів. В цьому зударі Україна була не тільки руйнована воєнними операціями, але і жахливим терором окупантів. Одні, відступаючи, залишали за собою спалену землю, масово розстріляних українських патріотів, сітку провокаторів і скритий динаміт, який ще довго після їх відходу висаджував в повітря історичні будівлі України. Другі, вже в перших тижнях окупації українських земель, зокрема Придніпрянщини — терором і масовими розстрілами нищили все самостійницьке. Передова ланка українського визвольного фронту, Організація Українських Націоналістів (ОУН), була першою на Придніпрянщині в будові українського національного життя. Першою почала вона нести і жертви від брунатного окупанта.

Вже в листопаді 1941, в час базарських святкувань, німці арештують сотки українських патріотів-селян, а між ними десятки членів ОУН. В Житомирі розстріляно тоді 120 осіб, з того поверх 20 членів ОУН. В Миколаєві розстріляно сім буковинців на чолі з Сірецьким. У Києві гине група ОУН, а між ними Роман Біда. В січні 1942 розстріляно ґештапом Івана Рогача, редактора «Українського Слова» в Києві, ред. Петра Олійника і Ярослава Оршан-Чемеринського, дуже талановитого публіциста.

У висліді нових арештів у Києві, між 7-9 лютим 1942, гинуть сотки українських націоналістів. Між ними інж. Михайло Теліга, Олена Теліга, Іван Рошко-Ірлявський Іван Кошик із Попельні на Київщині, проф. Гупало, автор «Тріюмфу прокурора Дальського».

В наступних місяцях німецький терор посилився. Під ударами його падуть на стійках національної праці — Кузьмик-Петренко, Ігнатко і Стерчо; уроджені Придніпрянщини — інж. Романів, інж. Синченко, Перевертун, Тодот Чередниченко, Бондаренко; Дарія Гузар-Чемеринська, В. Богуславський, д-р Володимир Яхно.

У Харкові гине районовий Бурґомістер інж. Світличний, в Полтаві — голова Міської Управи Борковський і 15 членів ОУН, в Харкові члени обласної екзекутиви ОУН — інж. Микола Кононенко і інж. Микола Горбань. Слід згадати закатованого провідника ОУН на ОСУЗ — Аркадія, і Зиновія Дамазара і Тамару Мартинюк з Волині.

Криваве, але яке світле 25-ліття. Всі вони і сотки других, своєю смертю засвідчили тверду волю української нації будувати своє власне життя на своїй землі. Після 25 літ московської окупації і в час навали німецьких «іберменшів», вони відважно підняли прапор 22 січнів на очах всього українського народу і разом зі своїм рідним народом. Для грядучих поколінь вони стали приміром, як слід трактувати кожного окупанта України. Геройсько полягли вони в ім'я самостійного життя української нації. Нехай буде вічна пам'ять цим першим жертвам німецької окупації України!

Олена Теліга

НАПЕРЕДОДНІ

Усе — лише не це! Не ці спокійні дні,
Де всі слова у барвах однакових,
Думки, мов нероздмухані вогні,
Бажання — в запорошених оковах.

Якогось вітру, сміху чи злоби!
Щоб рвались душі крізь іржаві ґрати,
Щоб крикнув хтось: ненавидь і люби —
І варто буде жити і вмірати!

Не бійся днів заплутаних вузлом,
Ночей безсонних, очманілих ранків,
Хай ріже час лице — добром і злом!
Хай палять серце — найдрібніші ранки!

Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій грі.
В сліпуче сяйво не лякайсь дивиться —
Лише по спеці гряне грім
І з хмар сковзне - багнетом - блискавиця.

Д-р Я. Шумелда

ПЕРЕД МАЄСТАТОМ ПОДВИГІВ, ПОМИЛОК І ЖЕРТВ

(Замість грудки землі на могили закатованих і розстріляних)

Історія України є насичена багатьма мотивами і тонами. В цій історії зокрема видно своєрідну прометеївську епопею, яку так живо та свіжо описав у своїй поезії Тарас Шевченко.

Прометей здобувся на одноразовий надлюдський подвиг. Він проти волі божків з Олімпу передав вогонь у користання людства. За цей сміливий акт, який був одночасно порушенням волі та правопорядку на Олімпі, він був засланий в далекі гори та прикований до скали, де кожного дня, — як пише Шевченко, — орел довбав його ребра та намагався випити його живущу, кров. Муки та страждання Прометея були надлюдські, але він не здавався та не каявся. Противно, лише гартувалася його воля, ушляхотнювався його характер і могутнів його гуманний, твердий дух. Згідно з легендою, він був звільнений могутнім титаном, нібито за згодою Зевеса, хоч більше логічним було би бачити його як він скидає кайдани власними силами. Проведений в легенді мотив правопорядку мабуть вимагав того, щоби ці кайдани були зняті за згодою суверена ладу і влади на Олімпі — Зевеса.

Вогонь, що його викрав Прометей і передав людству в користування, був інтерпретований різно поетами, письменниками, драматургами, і народом, який передавав цю легенду з уст до уст. Одна версія брала цей вогонь дослівно. Друга, що вогонь був лише символом культури, яка піднялася над темрявою старинних часів. Інша, що це був шлях до технічних винаходів, які стали благодаттю для людства.

Русь-Україна, подібно як і Прометей, передала Східній Европі, частинно й цілій Европі, з якою в тісних зв'язках вона була, великий вогонь культури та цивілізації. Цей вогонь прошив темряву Середньовіччя і дав перлини технічно-будівельної культури та суспільно-політичного ладу. Він виявився одночасно в письменстві і широкій народній культурній творчості, яка просякає душу народу глибше та повніше, ніж яканебудь інша творчість.

Коли в інших полосах земного ґльобу панувала система рабовласництва та глибокого кріпацтва, відносини між людьми і суспільними верствами в Русі-Україні були гуманні та насичені суспільною теплотою. Повага до кожної людини була писаним і неписаним законом, який мав своє глибоке коріння в дусі культури Русі-України. А в той час, коли деспотизм був майже всюди системою політичної влади, включно із сусідньою Візантією, на просторах Русі-України домінувала здорова децентралізація політичної влади та широкої суспільної ініціятиви.

Історики, які інтерпретують історію Русі-України як точну копію Візантії та її культури, не знають ні суті історії в цілому, ні історії України зокрема. Технічно-матеріяльні аспекти культури перещіплюються дуже легко з одної країни в другу, але особиста культура людей даної країни, як і духова та суспільна культура в цілому, є завжди тісно пов'язані з місцевим ґрунтом. Основні елементи духової та суспільної культури, зокрема в народньому чи континентальному масштабі, вирощуються та змінюються дуже повільно та на це треба нормально цілих століть. І духова та суспільна культура України-Русі виросла на підґрунті старослов'янських, скитських, сарматських і інших наверствувань, які були далеко глибші в багатьох відношеннях, чим впливи варягів і Візантії. В політичному та суспільному відношенні, для прикладу, Візантія була типовою централістичною та у великій мірі деспотичною країною, якою Русь-Україна ніколи не була. Такою стала щойно згодом Московщина, яка спочатку копіювала Візантію, а згодом централізовані держави Заходу.

Історіософія приймала тезу, що цей вогонь творчости, духового, культурного та суспільного поступу, був придушений навалами кочовиків на Русь-Україну та Захід. В цій тезі є доля правди, коли йде про остаточні причини упадку. Вони немов прип'яли остаточно Україну — Прометея до скали довгих страждань, але початок трагедії почався з помилок, що зроблені були раньше, подібно, як Прометей порушив правопорядок і волю суверена на Олімпі, в Русі-Україні порушено елементарні закони суспільно-політичного життя та правопорядку на найвищих щаблях суспільної ієрархії. Удільні князі, замість дружити між собою та тягнути в один гуж, почали шкідливу ривалізацію між собою, включно з вживанням підступних і негуманних засобів. В них — князів — почало затиратися почуття творення історії та державницького думання, яке часто вимагає взаїмних уступок, покорення власних

егоїстичних гонів і жертв в ім'я загального добра.

Це порушення елементарних законів суспільного життя та правопорядку було захитане спочатку у способі світосприймання та духовій структурі князів, яка почала губити почуття творчости та великости. Пігмейський спосіб думання та розбрат ставали володарями душ князів. Це думання та підхід почали швидко переливатися назовні в нездорову ривалізацію та міжособиці.

Український географічний простір є відносно малий і відкритий на всі сторони. Він вимагав постійної готовости до збірних і спільних зусиль та оборони на різних фронтах. Щобільше, він вимагав далекозорости та політичного думання категоріями цілого европейського простору, шукання в ньому співзвучних собі сил і союзників. Тертя та міжусобиці внутрі зв'язували сили та енергії і замикали широкі горизонти. Під русько-українськими ударами дрижала інколи Візантія та половці, але це були, як показують досліди модерної історії, найкращі потенціяльні союзники проти навали кочовиків з Півдня та Сходу.

Захитання правопорядку та помилки потягнули за собою великі жертви та страждання, які цілими століттями ніс на собі український нарід. Він спочатку був прикований до монгольської скали, згодом до хреста безправ'я та сваволі польських маґнатів та до кріпаччини і тиранії Московщини. Прометей за порушення правопорядку був виставлений лише на знущання одного орла, а Русь-Україна була шарпана та плюндрована зо всіх сторін.

Ні перо історика, ні поета, ні письменника не зможе описати всі ці муки, страждання та жертви, на які був виставлений на протязі цілих століть український нарід — Прометей. Руїни, які залишив по собі похід Батія та його орд, є відомі. Але скільки разів Чорним Шляхом, і іншими, плили на Північ татарські орди, ледви, чи колинебудь буде точно устійнено. А кожного разу залишали вони по собі спалені села та забірали з собою в ясир-полон тисячі українських дівчат, жінок і мужчин, які згодом опинилися на ринках невільників. Відомі муки на палях цілого ряду повстанських керівників, але невідомі горе й страждання сотень тисяч кріпаків, яких трактовано гірше худоби. Історія записала руїни Батурина, але історичні документи промовчують сотні міст і сіл, які кількома наворотами були плюндровані та палені різними «визволителями». А тих щоденних людських трагедій, горя та поневіряння українського робітника, часто далеко від української землі, ніхто ніколи не зможе описати, бо вони були страшніші за Дантове пекло. Ніхто, мабуть, не опише тої наруги, презирства та сваволі різного роду «культуртреґерів», на які виставлений був протягом цілих століть український нарід. Ніхто не зможе також підчислити втрат у можливостях культурної та матеріяльної творчости.

Але в усіх стражданнях і лихоліттях український нарід стояв мужньо та гідно. В болях і стражданнях плекалася його внутрішня доброта, розвивався його шовковий і шляхетний характер. Не маючи змоги будувати на широку скалю величаві храми та матеріяльну культуру, він будував і вивершував храм власного духа, глибокої внутрішньої культури. Ця культура, що видна була вже в княжому періоді, насичувалася все більше ніжністю та теплотою у відношенні до других людей і народів. Вона просякала тугою за гідністю та пошаною до кожної людини, яких бракувало в обставинах, де панувала сваволя, наруги та тортури.

Глибоко в цій внутрішній культурі заложене було почуття хрустальної чесноти, бажання правди, юридичної та соціяльної справедливости. Вони входили в кість і в кров народу як жива та безпосередня реакція на обставини, побудовані на принципах сваволі і експлуатації.

Важкі обставини та щоденні труднощі насичували цю внутрішню культуру глибокою мудрістю, терпеливістю, вмінням видержати та перебороти всі труднощі. Ця риса допомагала перетривати всі лихоліття, перенести на собі всі навали, щоби вкінці вийти переможцем.

Але це не була пасивна, статична культура, але повна активности, ініціятиви, динаміки, творчости і героїзму. Першим її виявом був пестрий народній фолькльор і народня культура в цілому. Крізь неї видно весь гін народу до всебічного та повного життя.

Активна та динамічна постава до життя сприяла та гнала до швидкої відбудови поруйнованих сіл і міст, будови нових поселень, заселювання опустілих недавно земель і нових окраїнних теренів. Не дивлячись на всі руїни та труднощі, Україна намагалась весь час держати крок з іншими країнами Европи.

Український Прометей здобувався також на подвиги в ділянці політично-державницької творчости. Безпосередньо після монгольської навали, в половині 13-го століття, він влив в литовські форми державности велику долю русько-українського змісту, як у суспільно-політичному, так і в культурному відношенні. В періоді польської експансії на Наддніпрянщи-

ну сформувалося українське козацтво — живий вияв української свободолюбности, — з якої, під проводом гетьмана Богдана Хмельницького, розгорнулася козацько - українська держава. А під кінець російського імперіяльного періоду здвигнулася Українська Народня Республіка. Але вражає, що оба останні періоди державности покінчилися невдачею з тих самих причин, які довели посередньо до упадку державне будівництво в княжому періоді — брак правопорядку та широкого державницького думання на найвищих щаблях політично-державної будови. Подвиги перемішувалися з помилками, а помилки вели до нових жертв, мук і страждань українського народу.

II

Друга світова війна та доля України в ній були немов скупченням і калейдоскопом всієї української історії. Виснажена сталінським терором і жахливим безправ'ям, Україна опинилася перед навалою здичілої націонал-соціялістичної Німеччини. Ця навала виявилася в багатьох відношеннях однією з найбільше жахливих в історії України.

Як і чим пояснити всю цю потворність і жахливість нацистської навали, особливо на центральних і східніх землях України? Пишеться на «центральних і східніх», бо на західніх, чи точніше в Галичині, тиск цієї навали був далеко легший, хоч методи безправ'я та сваволі подібні.

Джерела треба шукати не в німецькому народі, який, як і кожний інший нарід, є в основі добрий і культурний. Первопричини треба шукати в першу чергу в доктрині, яка порушувала націонал-соціялістичною системою та її керівниками.

В цій доктрині перемішані були різні елементи, зокрема такі, як пруський мілітаризм, ґеґелівське обожування держави та однобічно схоплений ґерманський міт. Ці елементи вели до суспільно-політичного тоталітаризму та до обезцінення одиниці. Чинником, який надав доктрині та системі рис цілковитого примітивізму та варварства, була расова та колоніяльна теорія, що тісно перепліталися.

Згідно з расовою теорією, в інтерпретації Ґінтера та інших расових теоретиків, усі ненордійські народи визнано меншевартісними, а деякі на нагальне, чи повільне знищення. В політичній інтерпретації расової теорії ввесь основний український масив був визнаний меншевартісним під оглядом населення, за виїмком т. зв. «фолксдойче», себто людей німецького походження. Український нарід мав бути перемінений у слуг і рабів для нацистського «герренфолку», а український географічний терен призначений був у плянах Гітлера на колонізацію. Українська політична верства була цим пляном засуджена на знищення.

Цей плян видавався абсурдом, але його почато здійснювати від перших кроків нацистської армії на українську територію. Деякі елементи знищували окремі відділи СС-ів, а частину українських патріотів загнано на самому початку війни в тюрми, чи конфіновано в різних місцях. Голодом виснажувано сотні тисяч українських полонених, а згодом усі більші міста. Одночасно прийшли систематичні розстріли українського революційного активу та вивіз активнішої частини населення на захід.

Немов віджили всі страждання та вся наруга, які на протязі цілих століть проходив український нарід. Цей самий брак поваги до української людини та її гідности. Цей самий цинізм і погорда у її трактуванні і нищенні, що видні були під навалами інших «визволителів».

Український нарід — Прометей, хоч дещо дезорієнтований на початку щодо цілей нацистської Німеччини, зустрінув неволю окупанта рішучо, зрівноважено та розумно. Використовуючи початкову дезорієнтацію нового «визволителя» в українському терені, він намагався здвигнути чимшвидше широку систему власного культурного життя, включно із шкільництвом, побудувати власну систему адміністрації, та розгорнути мережу власного господарського життя. Одночасно він побудував потужню систему підпільно-революційної мережі, яка простягнулася від Дону та Чорного Моря до Атлянтійського Океану, себто майже на всі терени окуповані німцями.

Коли окупантові вдалося відносно швидко вибити глибокі прогалини в леґальних і відкритих мережах, він, не дивлячись на всі зусилля та брутальні заходи, не міг знищити підпільно-революційної мережі, та опинився перед нею часто безсилим. З цієї мережі, як її доповнення та надбудова, розгорнулися повстансько-партизанські загони. Український вояк на протинімецьких фронтах, зокрема на південно-українському, стиснув знову кріпко кріс, який він ще недавно готовий був кинути, чи повернути проти Сталіна.

В історії, як правило, буває так, що проти зухвалих, жорстоких і цинічних тиранів і систем, піднімається Бог, природа, і ввесь нарід чи народи. Так сталося з Гітлером і його «колоніями» на Сході Европи. Виїмково гостра зима 1941/42 року немов заморозила маршуючі на Схід нацистські колони, а «меншевартісні» та призначені на нацистський батіг «колоніяльні» народи та західні аліянти поча-

ли зо всіх сторін тормозити окупанта. Горді, здавалося непереможні, гітлерівські колони, з наступу, — опинилися повільно у відступі, а тоді цілковито розгромлені на своїй власній території.

Історики описують часто подвиги армій, повстансько-партизанських загонів і революційного підпілля тих злощасних часів. Тут хочеться згадати тих, які сам-на-сам і віч-на-віч опинилися перед скаженими садистами та «іберменшами» в тюрмах і концентраційних таборах, через які пройшла велика частина української провідної політичної верстви, а зокрема українських націоналістів. Багато вийшло з них із зломаним, чи надщербленим здоров'ям. Ще більше з них ніколи не вернулися. Їхні збірні могили знаходяться біля Базару, в Києві, Житомирі, Дніпропетровську, Полтаві, Кременчузі, Миколаєві та в усіх більших і менших містах України. Попіл Кардашів - Кандиб розвіяний десь на пісках Німеччини.

Перед очима стають Оршани-Чемеринські, Олійники-Ікарі, Стасіви-Чайки, Теліги, Домазарі, Ірлявські, Рогачі та десятки інших, які мужньо кидали визов СС-сам-садистам: «знущайся та стріляй примітивний „іберменше"; вб'єш тіло, але не вб'єш душі живої; воля та правда переможуть».

Це були друзі, які знали, що в українській визвольній боротьбі вінки слави перемішуються з тернистими коронами, та хто має відношення до цієї боротьби мусить бути готовим взяти на себе тернистий вінок-корону.

Не можна не відмітити друзів, які вирізнялися непересічною відвагою, самозапереченням і політичною далекозорістю. До таких належав в першу чергу Кардаш-Кандиба, який часто роки наперед передбачав розвиток воєнних і політичних подій. Подивугідною була постава Низа-Капустянського в обличчі творення СС-Дивізії — Галичина. Запрошений на основуючі збори Дивізії полк. Бізанцом, він не з'явився, і його крісло під час зборів стояло, очевидно, пусте. Іншим шляхом він відкрито заявив місцевому старшинству, що не можна робити з української армії пародії та вислужуватися окупантові. Це зробив старшина найвищої ранґи, — генерал, — якого як військовика манило військове діло, та який мав усі дані очолити дивізію й зробити нову активну військову карієру. Відмова загрожувала тюрмою, а то й розстрілом. В ім'я політичної доцільности та далекозорости у розвитку військових і політичних подій, і в ім'я національної рації, він вибрав останню альтернативу.

В пам'яті також бистрі й далекозорі думки мужнього й незламного революціонера Славка-Каменя. Пригадується зокрема, як розумно він осінню 1944 року дораджував сл. п. А. Мельникові, після його виходу з концентраційного табору, ставити максимальні та неприємлив для нацистів політичні вимоги, щоби чим швидше припинити якінебудь розмови з ними. В цьому питанні автор цих рядків займав ту саму позицію. Якою кісткою в горлі нацистів був Славко, видно з того, що Ґестапо, в погоні за ним, заарештувало, як своєрідних закладників, всю його родину.

Такі непересічні одиниці, — а їх було десятки, — виросли з гущі народу та його духа. Вони із сірими людьми та масами всього народу створили на тлі злощасних років епопею слави й прямо надлюдського подвигу.

Ці роки не знайшли ще свого скульптора, який вилив би в могутню статую всю трагедію, страждання і подвиги українського народу тих років. Немає ще композитора, який тони розпуки, плачу дітей і жінок, болю голодних і тортурованих, перемішав би з духовим підйомом тих, що рішені були на все.

Але потужний український Прометей виявив також в тих роках свою традиційну слабість — захитання правопорядку на самому верху суспільної гієрархії. Цим разом це були терття та розкол внутрі Українського Націоналістичного Руху, провідної ланки Українського Резистансу по цей бік Східнього Фронту.

Було багато причин для цього розколу. Вони були психологічного, соціологічного характеру. Ворожа до української справи рука та її підступні махінації мали на цей розкол свій вплив. Але невмолимий осуд історії буде, що політичні керівники деяких теренів і відтинків, замість дружити між собою й тягнути всіми можливими силами «в один гуж», почали руйнуючу ривалізацію між собою, включно з вживанням невідповідних методів; що в деяких керівників не стало почуття творення спільними силами й зусиллями одного суспільно-політичного храму; що забракло покорення особистих амбіцій в ім'я загального добра та національно-державницької рації; і, що не всі керівники вглибилися належно в українську історіософію та соціологію українських суспільно-політичних невдач.

Розкол ще раз наявно продемонстрував де лежить «Ахіллева п'ята» Українського Прометея, який є так дужий своїми внутрішніми силами та витривалістю. Коли б йому вдалося усунути чи забезпечити себе перед цією слабістю, він став би Титаном, який скинув би із себе всі окови. Бож сили його та можливості творчости в різних напрямках, як показує вся історія українського народу, є прямо — необмежені.

Я. Дедалевський

ДРУГИЙ БАЗАР

Наближалася двадцята річниця розстрілу під Базаром 359 Лицарів Зимового Походу, що був сміливою спробою підняти українські народні маси на повстання проти большевицького окупанта.

Центральне Керівництво ОУН для осередніх та східніх земель, під проводом закатованого пізніше в німецькому концентраційному таборі сл. п. О. Кандиби-Ольжича, вирішило звеличити пам'ять Поляглих відповідним святом. Це свято мало виявити волю українського народу до самостійного життя, та були пробою революційної зрілости і готовости українського селянства, робітництва й інтеліґенції до активної боротьби.

На початку листопада 1941 року Обласне Керівництво ОУН на Житомирщині дістало наказ — улаштувати свято-маніфестацію на могилах Учасників Другого Зимового Походу, що розстріляні були большевицькими наїздниками. Члени ОУН мали перебрати завдання ініціяторів та оборони зібраного народу своїми бойовими відділами перед можливим большевицьким чи німецьким нападом.

Вже за два дні перед маніфестацією з'їздилися селяни із Житомирщини, північної Київщини і навіть із-за Дніпра. Ковальський змальовує це так:

«Їхали возами, цілими валками, ішли одинцем та групами. Ішли чоловики, ішли жінки, ішли діти. Зокрема багато було молоді, а серед неї й сивоусі діди, що брали активну участь у Визвольних Змаганнях 1917-21 років, — старі повстанці, загартовані в боях, тверді, як їхня доля. Ішли ті всі, яких двадцять років неволі не зігнули, не скривили їхньої душі. Ішли горді, з піднесеним чолом, рішені, в разі потреби, силою відстояти свою волю. І, не зважаючи на німецькі стежі, на загрози воєнного часу, прийшло кільканадцять тисяч людей».

21 листопада, в 11-ій годині, почалося велике свято Базару. Очевидець говорить:

«Друг Волинець промовою відкриває свято. Говорить з трибуни в імені безіменних борців, що двадцять років у тяжких умовах большевизму провадили боротьбу, говорить в імені тих, що за той час віддали своє життя в тюрмах, концтаборах та розстріляні в льохах чрезвичайки. Говорить про великі цілі, ясні завдання, про славу, честь, про свободу. Говорить про гідне життя у власній державі, говорить про те все, для чого жили, та за що загинули 359. Говорить з трибуни, а довкруги жовно - блакитні прапори і тисячі — тисячі голів.

Після цього промовляли представники інших українських земель, представники організованого самостійницького руху. А потім — панахида з промовою Пан-отця, який двадцять років вів підпільну національну та душпастирську роботу, який не випускав із рук прапора, боровся в рядах Української Армії, який продовжував іти шляхами, що на них упали його провідники — сотники Опока, Андрух та інші. Скінчивши промову, він передав чашу із святою землею з могили 359 першому біґунові штафети, яка віднесла її в Київ для замурування в св. Софії. Представники всіх українських земель одержали теж по грудці цієї землі. А наприкінці із тисяч грудей пролунав національний гимн . . . »

По двадцятьох роках лісами північної Волині пролунало могутнє «Ще не вмерла Украна, що новим гомоном, чародійною силою наповнило душі людей та українську природу. Те «Ще не вмерла» лунало пізніше з уст тих, що зброєю захищали свою землю перед обома наїздниками, з його словами на устах гинуло тисячі революціонерів у тюрмах та концтаборах німецьких варварів.

*

Заява вірности традиціям Героїв з-під Базару мала прийти дуже скоро. Німці, тільки заскочені розмахом маніфестації, зайняли вичікуюче становище. Вони тяжко озброєними відділами обсадили обсерваційні пункти, що панували над околицею. Піднесені до найвищого ступня національні настрої учасників Свята та добре організована оборона свята відділами ОУН, диктувала їм мовчанку.

Але вже того самого дня, по закінченні свята під Базароом, німецькі аґенти почали виловлювати окремих людей, що брали в ньому участь. Кілька годин пізніше команда особливих відділів СС-ів та Гестапо переводили на Житомирщині арешти серед свідомих, активних українців. Допомагали їм в цьому большевицькі аґенти, які підготовляли зірвання свята, а коли їм це не вдалося, почали, на спілку з німцями, найбільш підступними та підлими засобами, німецькими руками нищити українських націоналістів. Бо для большевиків і німців, не зважаючи на війну між ними на фрон-

ті. українські націоналісти стали ворогами ч. 1.

Зокрема, масові арешти відбулися на Коростенщині та в самому Коростені. Арештованих здебільшого відпроваджували до тюрми в Радомишлі, а по короткому часі — до Житомира, де на вулиці Пушкінській переводили з ними коротке слідство та відправляли до льоху колишньої тюрми НКВД на вулиці Миколаївській. Там, у гарному будинку на периферії міста, був передсінок смерти. Там відбувалися найбільше жорстокі тортури.

До перших днів грудня арештовано понад двісті найсвідоміших українців. Хоч арештованих було так багато, і серед них не мало бути втаємничених у працю ОУН, та не було, проте, ні одного випадку зради.

По варварських знущаннях прийшов другий Базар на Житомирщині. На передмісті Житомира, що його звуть Мальованкою, почалося вже з перших днів грудня розстрілювання українських революціонерів.

Вулицями Житомира кожного дня, з великим поспіхом, їхали авта, з яких лунало могутнє «Ще не вмерла». Авта приїздили на місце розстрілу . . . Ями вже були викопані фольксдойчами. Немає точних даних, як відбувалися розстріли всіх груп, але про деяких, а саме тих, із яких пощастило комусь урятувати своє життя, такі дані маємо. А врятувалося ледве чотири особи. Двоє молодих, майже дітей, що втекли з тюрми — один із них у Житомирі, Іван Демкович, який згинув пізніше в Харкові, розстріляний німцями 1942 року, та Волинець — Петро Марчук, що згодом брав визначну участь у партизанській акції Української Повстанчої Армії (УПА), вславившись у боях проти німецьких та большевицьких частин, і загинув з руки СБ Лебедя 1943 року.

Одну з груп розстрілювали 6-го грудня. Німці, привівши свої жертви на місце розстрілу над ями, та обступивши їх, казали їм по одному підходити. Перша підійшла пані О р и щ е н к о в а, попрощавшися з чоловіком. Якийсь п'яний СС-овець вистрілив їй у груди, і вона поринула в яму. За нею розстріляли її чоловіка, який брав визначну участь в організації маніфестації під Базаром. Тоді над яму підійшов організаційний референт Обласної Екзекутиви ОУН на Житомирщину, який, зірвавши з себе сорочку, кинув її катам в вічі з вигуком: «Стріляйте, кати! Слава Україні!» Його дальших слів не було чути, бо німці почали густо стріляти на Марчука, який вирвався з черги та помчав полями, зникаючи в сніговій заметілі.

Шляхом Орищенків, Сурмачів пішли десятки тисяч українських людей. Скоро виросли із землі нові могили українських борців біля Києва, Харкова, Полтави, Вінниці, Рівного та інших міст і сіл України.

Український революційний рух розростався й кинув могутній виклик німецьким загарбникам та большевицьким агентам. Базар породив нових Борців, нові героїчні змагання та нові могили, що кликатимуть нарід до боротьби за волю та незалежність.

Олег Лащенко

ЛЮТИЙ 1942[1]

— «Чути визов: На місто! На місто!
Чути поклик і серця биття:
Ми лиш брості тих гордих, тих триста,
Що за місто віддали життя.»

Іван Ірлявський

Наближається чверть століття, коли в Києві наповнилась доля прапороносців українського націоналізму — письменників: журналістів, в більшости членів Культурної Референтури ОУН. Назовні лютнева трагедія може видаватись лише епізодом часу, коли потоками точено українську кров. Проте, розкривши події Лютого 1942, побачимо, що вони — одна з вершин не тільки нашого культурного процесу, але й усього резистансу останньої війни. Лютим 1942 замикається назовні Київський період оганізованої боротьби ОУН за другої світової війни. Зліквідувавши всі завнішні вияви національного українського політичного і суспільного життя, приступає окупант до ліквідації культури, преси, літератури, мистецтва, коротко кажучи — незалежного українського слова.

Приходить черга на слово, як таке. Ворог стріляє просто в нього, і ці стріли не випадково — супроводила їх пропаганда, що мала серед широких мас українського населення під-

важити вплив цього слова й здискредитувати його речників.

Рівночасно нищить окупант створені Культурною Референтурою наукові, мистецькі чи освітні установи, а ту перелицьовану пресу, що її для своїх пропагандивних інтересів ще залишає, очолює здебільшого совєтськими «орденоносцями», що спішать тепер на вислугу орденів окупанта німецького.

Та поставивши проти слова брехню та ґазову камеру чи револьвер, ворог тим самим видає свідоцтво політичної ваги цього слова. Свідчить, що жертви Лютого 1942 не були припадковими жертвами. Діялектики, що навіть перед свідоцтвом такої крови, пробують баламутити українське суспільство, ніби сказане за війни Орґанізованим українським націоналізмом слово,було чуже широким масам українського народу — повторяючи так інсинуації моральних співліквідаторів жертв Лютого 1942 — видають такою демагогією лише свідоцтво свого власного «морального» чи навіть політичного родоводу. Так зневажена кров обличає її хулителів.

Бож, коли б дійсно слово й чин організованого українського націоналізму під час другої світової війни, зустілися на українськім материку зі «стіною непорузумінь», то пощо б окупант, і то який окупант—німецька брутальність у спілці з підступністю Москви — власне в самім зародку хотіли пригасити іскру цього слова, мордуючи його речників? Навіщо треба було б ворогові міняти «Українське Слово» на «Нове Українське Слово», закривати «Літаври» та «Спілку Письменників» і сіяти в супроводі «пропоґандивної кампанії» за таким зразком терор по цілім українськім материку?

Чи ж не краще було б тоді власне сприяти розповсюдженню цього слова, щоб так раз і назавше скомпромітувати —як ніби «чужу українському народові» ту ідею, якій це слово поставлене було служити?!

Та як жива дійсність засвідчила, в цім слові жевріла та іскра, від якої спалахують вогні визволення. Ряд конкретних, а тим самим переконливіших за паперові побрехоньки свідоцва говорить про те, як в дійсності сприймало українське суспільство (оскільки певно було це суспільство українське, а не скажім, «радянські люди») сказане за другої світової війни національне українське слово, якою цілющою силою ставало воно для самого суспільства.

В свому останньому, писаному вже за розгорнутого ворожого терору листі говорить Олена Теліга: «Багато з тих, що просто адорували нас у ті, не дуже віддалені часи, коли ми ще були «знатними іностранцями», які не вітаються при зустрічах або говорять, що вони таки з нами, а другі, які були менш настирливими приятелями — оточують нас власне тепер особливою пошаною і підтримкою... Зате мої співробітники з Літавр — незмінні, як й багато інших.... багато членів не хоче тепер друкуватися тут у «Новому Слові». І кожний вірний свідок може ствердити чим для тодішнього Києва були «Українське Слово» або «Літаври»... І жива пам'ять про них і досі живе в українському серці Міста.

А з другого боку інше тогочасне джерело для декого певно авторитетніше за голос Олени Теліги. Горезвісна передовиця вже перелицьованого «Українського Слова» про «щурів», обурюється, що «сіючи недовір'я й поширюючи політичну зраду «навіть» найгірші з націоналістів по всій Україні мають своїх приятелів»...

А один з відповідальних німецьких «спецменів» на окупованій Україні признається після війни, що написана на прапорах ОУН українська національно — революційна ідея «дошкульніше за партизанку» «паралїжувала політику Коха» й «в самій основі підміновувала всяке німецьке плянування», бо партизанка — скажемо вже ми — була «фактом», що його можна було пробувати льокалізувати відділами «СС», а визвольна ідея, формуючи душу народу й збіраючи його під свої знамена, підпилювала в нім свідомість його особистости та вищих історичних і тим самим політичних мет.

Коротко, повертала вона нації її питоменну духову подобу- що її большевизм понад двадцять років стирав діялектикою і наганами, Соловками та «українізацією», голодом та «соцлітературою», стараючись обернути націю в «пролетаріят»...

Устами Олени Теліги культурники-націоналісти переконливими словами висловили суть тої правди, яку вони принесли були до Києва: «... ми не йдемо накидати згори нову ідею чужому середовищу, лише зближаємося зі своїм народом, щоб спільними силами великим вогнем любови розпалити знову всі ті почування, які ніколи не згасили почуття національної спільноти та гострої окремішности».

Якесь кинуте твердження, що такі слова не говорили нічого нового — свідчить хіба лише про те, що самим автором цих тверджень не було дане зрозуміти суті тих слів. Бож метою Олега Кандиби чи Івана Рогача, Олени Теліги чи Івана Ірлявського не було говорити «нове», лише наповнити слово, засвідчити, що «ми є ми»! Це те найістотніше і тим самим найновіше і найреволюційніше, і що тоді треба було в спустошеному Києві сказати. По довгих роках неволі відкривалась хвилина, коли треба було з

Києві й з Києва промовити українську правду і наказом такої високої хвилини було заповнити її відверто й безкомпромісово, не оглядаючись на ніяку «тактику», ні навіть на особисту свою долю. Було б проявом упадку нашого національного духа і волі політичної, коли б підчас найстрашливішої з воєн власне таке суверенне слово нашій столиці всупереч усім фізичним і тактичним раціям не встало!

Такі «Літаври» були ніби духовою візією української держави, тим органом, в якому «ніже титли, ніже тієї коми» не було подаровано окупантові! І редактори були повсякчасно свідомі, що за такі речі треба платити і чим платити.

А в той самий час деякі інші «культурники» — «принципові» вороги українського націоналізму, серед них навіть «заприсяжені марксисти», сидячи в далекому запіллі розроблювали тези про вплив маґдебурзького права на право українське або німецького мистецтва на український театр...

Слово, що визначило київські прапори ОУН було найправдивіше і тим самим найсильніше з усіх сказаних за другої світової війни українською духовістю слів: воно не тільки говорило за добу, але й здійсняло добу. Тут дійсно «вогнем любови» заміталися межі, що їх окупант прокладав був і прокладає серед українського світу!

Бо ж як і всім справжнім речникам слова й речникам націоналістичного слова розходилось не про теорію як таку, а про практику й діло. Олена Теліга була сказала у Києві, що наше слово не має засмічувати землю лускою, а вростати в землю й воно дійсно в землю вростало. І його парости сьогодні «на нашій не своїй землі» живуть...

А коли вже говорити про «велику літературу», то де ж мусимо шукати її найближчих джерел як не в цім, нехай простім, але в суті речі ґеніяльнім, бо сповненім безмежної посвяти і волі до буття слові? Зрештою, що вище в нашій літературі було сказане тоді та яку вищу ідею вигадали «винахідники» нашої повоєнної «великої літератури» чи «сучасного» «слова», які ніби стали на «проґресивніші» та «ширші» плятформи. Те, що маємо на еміґрації шукати синтези між націоналізмом і комунізмом? що націю в її смертельній боротьбі за свободу мають очолювати швейки, або взагалі, що України Т. Шевченка, тої України, за яку бились під Крутами і Базаром, не може бути!

Та власне в такий час як наш, тільки з такого Лютого, яким був Лютий 1942 — прикладу чистої посвяти за свободу духа — можуть вибивати ті джерела живої води, що дадуть інспірацію та силу національному слову далі жити. Бо кожна творчість, зокрема може творчість мистецька, мусить завше дотикатись в критичних часах моральних основ — коли ж загубить відчуття цього дотику, слово неминуче обернеться в луску.

Культурна Референтура ОУН проспівала через Лютий 1942 свою трагічну поему і, як кожний високий спів, і цей проспіваний був кров'ю. Зрештою кожна справжня ідея утверджує себе через кров.

Таке слово не могло бути припадкове, мусіло воно виростати з глибокого коріння. Щоб промовити з київських вершин 1941/2 треба було пройти довгу і тверду фізичну та духову дорогу, здобуваючи — за образним висловом О. Ольжича — на цій дорозі, в упертих боях, «окопи каміні»! Рік 1942 був лише найвищим етапом цього маршу.

Під старовинним склепінням празьких бібліотек, в підпіллі Львова та Чернівець на барикадах Хусту, — кільчилось нове національне українське слово, вхлонюючи в себе героїчну потужність українського духа, щоб розквітнути в Києві 1941/2 р. р. Виростало воно безпосередньо з традиції Визвольних змагань 1918-21 р. р. і гартувала його натуга революційна. Ідея нашого державного будівництва утотожнюється тут з ідеєю духового післанництва надаючи конкретної спрямованости культурі.

Один до одного підбиралися люди. Різні віком, реґіональним і соціяльним походженням, фахом і талантом — були вони ніби одним тілом, що його формувала і проваднла одна мета. Візія духового Києва — а не рецепта мудреців плебсу, ніби Україну всюди можна знайти — була тою ідеальною і заразом конкретною метою, до якої їхня творча воля була дійсно «як тятива напнята».

Пройшовши «бурхливі води» і «полум'яні межі», і піднявши в Києві «прапори духа» та прийнявши за це смерть, вони доказали, що гідні високого вінця — бути речниками столичного слова — що на них був положений.

І власне через таку смерть дістає їхне діло силу свідоцтва і дороговказу. Це занадто сильне свідоцтво, щоб не промовляло. Зрештою, сказано «завіт бо через смерть доступає сили».

Та для здійснення заповіту не вистачає самого заповіту — потрібно суспільства, яке було б здатне прийняти цей заповіт. Інакше, як писала була Олена Теліга, «найвищий героїзм зависає в повітрі»... Тому, коли суспільство — якими «патріотичними» іменами воно себе не називало б — підмінює діло купою «великих слів», засаду — опортунізмом, правду — діялектикою, дух — матерією, Україну—«УССР».

— таке суспільство пам'яти Лютого 1941/2 шанувати не може.

Бож прийняття заповіту є не лише словесне вшанування, ювілейний ритуал, не тільки зовнішнє прославлення річниці, зложення перед портретом героя вінків, а насамперед зустріч з постатями, які славимо, живих із безсмертними! Концентруємо свою увагу на цих постатях, щоб зачерпнути з них активну силу та приклад і дороговказ для нашого власного поступування. Зокрема коли їхня мета — як мета Полеглих у Лютому 1942 в Києві — ще не довершена й лягає тим самим, як пряме зобов'язання, на нащадків.

[1]) *З недрукованої Передмови до збірничка «Лютий 1942».*

Ганна Черінь

МИ І НАШІ ГЕРОЇНІ

З давніх давен українська жінка ішла не позаду чоловіка, як то було в багатьох інших, і не обов'язково відсталих, народів, а поряд із чоловіком, якщо не попереду його. Її рівнорядне становище було навіть записане в правних документах, в той час як жінки в Західній Европі ще довго лишалися в рабськім становищі. Княгиня Ольга, Ганна Ярославна, Раїна Могилянка були першими знаними нам героїнями в численній когорті, що до неї приєднуються все нові, більші і менші, а часом і безіменні героїні, в когорті, що за нею мусимо рушити ми всі.

Становище української жінки катастрофічно погіршилось тоді, як занепала наша держава. Вже в свідченнях монаха Климентія у XVIII столітті, освіта вважалась «неприличною» для жінок і потрібно їм, як п'яте колесо в возі. Це автоматично відсувало жінку від участи в політичних чи громадських справах і навіть обмежувало її ролю, як виховниці своїх дітей.

Тому то наші героїні, що пішли світлим шляхом Тараса Шевченка, були ніхто інші, як письменниці. Подібно до француженки Жорж Занд, наша чарівна Марія Маркевич почала писати під чоловічим псевдом Марко Вовчок і краще від будь-якого діяча чоловічої статі вміла ширити відомості і симпатії до нашого рідного слова серед передових чужинецьких кіл. Недаремно ж назвав її своєю донею великий Кобзар.

Словом і ділом відстоювала українську справу велика патріотка, ще й досі не повністю оцінена Олена Пчілка, мабуть що найкраща матір в цілій українській історії. Можна певно сказати, що без неї у нас не було би Лесі Українки, і зовсім не через ту причину, що вона народила Лесю. Материнство її було більш ідеологічне, ніж біологічне, і якби Леся була її не рідною, а прибраною дочкою, різниці може б і не було.

О. Пчілка була доброю поеткою і людиною високої культури. Вже цього було би досить, щоб поставити її в ряди визначних людей. Але ще більше її визначає полум'яний патріотизм, енергія і відвага. На думку Дмитра Донцова, вона була однією з найбільших постатей в історії воюючого українства, і це саме від неї перейняла її дочка відвагу, котрою насичені рядки її поезій і драматичних поем. В 1920 році, коли большевики чобітьми старалися задушити українську державницьку ідею, Олена Пчілка була однією з тих, що не здались ніколи.

Вона обгорнула жовто-синім прапором погруддя Тараса Шевченка і змагалася із комісаром, що роздер той прапор. Наступного дня, за її ініціятивою, по вулицях Гадяча ішли демонстранти з українськими прапорами. Справа кінчилася арештом і вигнанням із Гадяча. В 1929 році Олену Пчілку тягнули навіть на процес СВУ, але вона була вже немічна і незабаром вмерла.

Така була мати Лесі Українки. Свою дочку вона виховувала не для примх і розкошів, на що родина Косачів мала достатні засоби, а, не зважаючи на слабе здоров'я дівчинки, на героїню. І виховала. Для цього Олена Пчілка не послала дочку до офіційних шкіл, де навчання переводилося не тільки російською мовою, а, головне в про - російськім дусі. Разом із Лесиним дядьком, Михайлом Драгомановим, мати зуміла українською мовою дати майбутній поетесі виховання багато вище, ніж то можна було дістати в офіційнім університеті. Це був чи не найбільший арґумент для тих, що намагалися довести меншевартісність нашої мови.

От від якої матері народилася Леся Українка як людина і як поетеса. Це мусять собі взяти на увагу всі наші матері, що від своїх дітей сподіваються героїзму, вірности українській справі та порядности в громадському житті.

Саме від такої матері могла вродитися та.

кого Іван Франко називав одиноким мужчиною в українській літературі після Тараса Шевченка, Леся Українка, та, що вміє співати про ніжність яблуневого цвіту, про тугу кохання, про нездійсненні мрії навіть про дитячі радощі й тривоги, вміє також закликати людей до непокори, бути вірним ідеї не задля користи чи заплати, а з любови, бути готовим до повстання і непримиренним у бою.

Людмила Старицька-Черняхівська і Софія Русова назавжди залишаться серед нас, як зразки сміливости і непохитности, що на них може взоруватися не тільки кожна жінка, але й кожний чоловік.

На процесі СВУ, в березні 1930 року, підсудні навіть і не думали вибачатися чи каятися. На допиті вони стояли за свої переконання і намагалися, щоб їхні свідчення були зарекордовані й дійшли до наступних поколінь. І чи не найстійкішою серед них була саме жінка, Людмила Старицька-Черняхівська, що в полеміці з обвинувачувачем наголошувала ідейні принципи Спілки Визволення України й її головну мету — осягнення самостійности й соборности України. І якщо ми втратили у цім нелюдськім поєдинку нашу відважну діячку, то зберегли назавжди її ідеї.

Сучасниця Франка, Софія Русова, по крови навіть не була українкою: батько її походив зі шведів, а мати була французького роду. Але одружившися із українцем, вона стала взірцевою українкою: закладала дитячі садки, курсеи, викладала українську історію, писала статті, брошури і книжки на захист України, і навіть в тюрмі, де вона часом сиділа разом із своїм старшим сином, навчала в'язнів. Нещодавно мені довелося натрапити на одну статтю Софії Русової, що була надрукована російською мовою в російськім збірнику «В защиту слова», виданім у Санкт-Петербурзі в 1905, — і ця стаття була гостро спрямована проти національного поневолення України Росією. Ось уривки із цієї статті: «Україна, позбавлена своєї національної школи вже в 18 столітті, за часів Петра, одержує тепер замість освіти якусь жалюгідну підміну у вигляді книжки мало-зрозумілою для населення російською мовою, і Христове Євангеліє, ця велика книга любови й моральної правди, книжка, що переведена всіма мовами земної кулі, недоступна для 17 мільйонів українців... Таким чином, цілий нарід через таке свавілля прирікається на цілковите розумове й моральне виродження.»

Коли большевики захопили владу на Україні, Софія Русова, у віці 66 літ, в обдертому лахмітті і полотняних капцях, як казала Мілена Рудницька, «з неба впала» у Львові і стала там на чолі жіночого руху, не припиняючи діяльности аж до своєї смерти.

Визвольні змагання в 1917-1920-х роках дали нам нову породу героїнь, що стали з рушницею поряд із січовими стрільцями. Це були гарні, браві дівчата, що з них деякі ми ще маємо щастя бачити серед нас: Віра Бабенко, Ірська Вараба, Віра Матвіїва, красуня Олена Степанівна, Софія Галечко, Ганна Дмитерко, Ольга Басараб. В той час ,як сучасники недооцінювали їх самопожертвування, а дехто навіть і підсміхався, наші дівчата менше вважали, як вони виглядають для інших, а найбільше дбали, щоб виконати свої вояцькі обов'язки. Стрільці, що з ними воювали, знали, що це були зразкові бійці — і мусіли добре вважати, щоб самим не осоромитися і не лишитися позаду дівчат. Стрілецькі пісні із згадками про відважних воячок лишилися для нас на незабутню згадку.

Особливо трагічною була доля Олі Басараб, що загинула 12 Лютого 1924 року в польській тюрмі, закатована ворогами па смерть за те, що вона не видала таємниць організації.

Серед наших улюблених героїнь є ще й так би мовити героїні без геройства — цебто, такі, що не віддавши свого життя в поході, віддали його цілком у щоденній часом кропітливій і виснажливій і, завдяки скромності цих трудівниць, не завжди показній праці для української справи. Прикладом такого типу героїнь можуть бути Наталя Кобринська, що в році 1887 разом з Оленою Пчілкою в альманасі «Перший вінок» зформулювала програму українського жіночого руху, і сенаторка Олена Кисілевська, зразкова громадянка й організаторка.

Окреме місце в когорті героїнь займає Олена Теліга. Ніколи не бачивши її, я з нею жила в прекраснім зруйнованім Києві в роках 1941-1942, коли наша столиця страждала і змагалася за життя й відродження. Я разом із Оленою Телігою мріяла, щоб пройти «крізь січні в теплі квітні» — і я пройшла в квітні, що, правда, не раз іще змінялися на січні й лютні, а найчастіше похмурими листопадами — а Олена Теліга пройшла крізь Київські січні, але квітні знайшла вже на тім світі. Але хоч її вже нема серед нас, ми ще її болюче пам'ятаємо і відчуваємо як сучасницю. Ще не забуті ті гарячі дні серед суворої зими, ще живуть ті, що дихали з нею тим самим повітрям, ще живі ті письменники, на твори котрих вона писала справедливу і невмолиму критику, ще живуть ті, що її любили, обожнювали і були закохані в цю незвичайну жінку.

Олена Теліга стала українкою не в силу об-

ставин, а через свій вибір і волю. Вихована в чужім Петербурзі, вона лише пізніше, на еміґрації навчилася української мови. Але ідею українства переняла раніше від мови, цебто, спершу зміст (головне), а потім форму (надбудова). До Києва Олена прибула в той час, коли саме народжувалась молода Українська держава. І її батьки, і молоденька Олена всім розумом і всім серцем віддалися ідеї українського відродження. Коли змаг був програний, родина Шовгеневих не здалася і, разом із тисячами самостійників, переселилися до Чехословаччини.

В приятливій атмосфері, завдяки прихильному ставленню Чеського уряду, українські еміґранти оснували ніби маленьку державу навколо Праги й Подебрад. Культурне й громадське життя зосереджувалось навколо Української Академії в Подебрадах і українського Педагогічного інституту в Празі. Протягом одного року Олена склала матуру українською мовою і вступила на історично - філологічний факультет Українського Railінституту в Празі. Ввесь час вона перебувала в товаристві талановитих молодих українців, недавних учасників визвольних змагань та їхніх молодших братів. Загривний, Юрій Дараган, Євген Маланюк і Леонід Мосендз були кращими її друзями. Між ними зав'язалася міцна дружба на все життя. Обмін віршами, листами, дотепами й пародіями і взаємновплив залишився назавжди. Жартуни доповнювали атмосферу дотепами і витівками. До Подебрад, наприклад, приїжджали на води гості з-за кордону, а в тім числі й українські перевертні, що пошилися в російські письменники, як от Аркадій Аверченко. Чирський навмисно повів йому під вікна українців з колядою. На вулицях Праги і Подебрад звично було чути укаїнську мову так, як тепер ще чути на вулицях Едмонтону чи Торонта.

Празька школа поетів визначалася культивованою формою, глибокими ідеями, спокоєм і — трохи — старомодністю. На творчість молоденької Олени не могли не вплинути її старші від неї друзі, але дуже скоро вона стала відмінною від них, інакшою, і, на мою думку, кращою. Тільки не зберігся, або ще поки не віднайдений повний доробок поетеси, і не можна цілком оцінити її творчости, ані хиб, ані досягнень.

В кожнім разі, ніжна, така жінотна і пристрасна молода поетеса вже з самого початку вибрала собі за напрям не герані, символ міщанського затишку, а бій, змагання і «блискавок фанатичні очі». Вона суворо засуджувала тих, що ідуть у тінь, втікають від життя у затишок. Її девіом стало: «Трівай в пекучій грі», «Змагайся і шукай!» «В сліпуче сяйво не лякайсь дивитьтся». Все, що писала Олена Теліга, в першу чергу стосувалося її самої. Вона не належала до тієї, дуже широко розповсюдженої породи «геніїв», що, навчаючи інших пристойности, і героїзму, собі дозволяли, що завгодно. Одруження з талановитим і глибоко відданим Україні студентом Михайлом Телігою ще більш зміцнило творчу міць поетеси. Від часу одруження вона нерозлучно пройшла з Михайлом через усе своє коротке, блискавичне життя, і вони разом загинули в останнім спалаху.

1929 році Теліги переїхали до Варшави, де Олена працювала в Донцовськім «Віснику», а пізніше до Кракова, де в той час зосередились найактивніші сили української еміґрації, що готувалися до походу на Україну. Тут відбулася вирішальна зустріч Олени із Олегом Ольжичем; вони були знайомі ще з юних літ у Празі, але тепер це були не до впізнання змінені, зрілі, рішучі люди. Тут Олена формально вступила до ОУН і отримала завдання в наступаючім поході.

Олена снила, думала і мріяла про поворот... Так як не один із нас тоді — і тепер: як там, на Україні? Які там люди? Як вони зустрінуть нас? Олена не засліплювала себе ілюзіями:

Чекає все: і розпач, і образа . . .
А рідний край нам буде чужиною . . .

(Бо люди завжди відчувають недовір'я до «нетутешніх», як ми це бачили в усіх краях, де нам довелося побувати, включно з Америкою). Але любов до Батьківщини найсильніша — вирішила поетеса: вона дасть силу перебороти розчарування й біль:

Заметемо вогнем любові межі,
Перейдемо убрід бурхливі води,
Щоб взяти певно все, що нам належить,
І злитись знову зо своїм народом.

22 вересня зустріло Олену в Рівному, де вона побачилась із своїми майбутніми колегами — Ірлявським, Рогачем, Олійником. А через місяць Олена знову побачила свій Київ. Це був прозорий осінній день, коли дерева горіли пурпуром і злотом, доповнюючи блиск, що поздирався із старовинних Київських церков. Проїжджали через такі знайомі ще з дитинства місця, такі рідні, і такі чужі — бо всюди повно німців і Хрещатик, що кількадесят літ був потаврований ім'ям Воровського, тепер вже має не краще ім'я Айхгорн Штрассе. Так, справді:... «І розпач, і образа, а рідний край нам буде чужиною»...

Але надія й ідея мусять перемогти дійсність.

Новоприбулі націоналісти зрушують прибитосонну атмосферу, засновують не тільки газету, а й літературну публікацію «Літаври». Починають працю громадські організації, кооперативи, допомогові установи, дитсадки і школи, навіть театри, хоч завдяки німецьким утискам і зрадництву пристосованців та блюдолизів не можна було і десятої долі бажаного і запляннованого зробити.

Олена стає на чолі літературно — мистецького об'єднання і ред. «Літаврів». Не дивлячись на своє ліричне амплуа, вона виявляється твердим і загартованим політиком, і вже 4 листопада 1941 виступає з програмовою статтею «Прапори духа», що в ній запалав заклик до цілковитого розриву із Москвою і до походу під правдивими, неперелицьованими прапорами.

Той, хто бував тоді в літературнім осередку, добре знає, що мала на увазі Олена Теліга: між населенням знайшлося багато ентузіястів, що тілом і душею підтримували націоналістів; були навіть такі, що, на біду, не вміли говорити по-українськи, але готові були голову скласти за Україну (і не один із них склав). Але були й такі, що небесно-блакитними очима невинно дивилися на ентузіястів, а під маскою «рубахи парня» виднівся ворог. Це бачила чуйна Олена Теліга, перш за все на своїм заступнику, що в нього, за її словами, «любов до Толстого і Пушкіна сидить... далеко глибше, як любов до своєї Батьківщини». Так, Олена Теліга бачила вже тоді те, чого не бачили протягом наступних десятиліть інші українські діячі, що терпіли цього типа й інших «заступників» по українських редакціях на досить відповідальних посадах, аж поки такі «яблучка» не докотилися до«Нового Русского Слова» і «За синім океаном».

Але, хоч і Олена, і її друзі бачили це добре, вони не могли, як новоприбулі, виганяти з України тих, що на ній ввесь час жили. Довелося мучитися й терпіти, як Христові, що знав про зрадницькі заміри Юди. Врешті, і тепер у нас на еміґрації ставлять до праці не тих, що слід, а тих, що хочуть і самі пхаються, а серед них не рідко бувають колишні «заступники».

Так жили, у холоді й голоді, Олена й друзі у Києві. Мучились і переживали, і раділи кожному світлому променеві. Відсвяткували й Новий рік; ще й із дотепами і танцями.

А тоді настав справжній січень, а за ним не квітень, а лютий. Почалися арешти, і хоч друзі намовляли Олену й просили виїхати з Києва, вона не згодилась — і не здала позицій на вимоги німецьких прислужників. 7-го лютого її з Михайлом заарештували, а через два дні вони загинули від німецьких куль.

Загинула ця прекрасна, ніжна, вродлива, весела, така багатогранна натура — жінка — політик — поет — журналіст — організатор. Хто б не був, однодумець її чи людина протилежних поглядів — всі її жаліють і глибоко шанують, як за її життя, так і за її героїчну смерть. Бачучи навколо жах і руїни, вона вміла любити квіти і танці, але щоб нами пасолоджуватися, треба перейти через «зловіщий брязкіт днів, що б'ються на кавалки», «жах ночей, що затискають плач» — аж поки настане велика радість перемоги.

Майбутні дослідники знайдуть ще багато нового навіть в тих її небагатьох віршах, що тільки тому до нас дійшли, бо були друковані чи передруковані в часописах воєнного часу. Вона являється неперевершеним майстром інтимної лірики і зокрема альбомної поезії в найкращім розумінні цього терміну. Ніхто, з пошани до її світлої пам'яті, не наважується аналізувати, хто той таємничий незнайомець, про котрого поетеса застерігається:

Тільки я мушу твердо й безжалісно знати,
Що не зродиться полум'я з вогнених блисків.

або — чия то рука, що їй поетеса не пробачить за побої...

Знаходяться одначе люди, що мало що не дорікають друзям поетеси, та і їй самій, хоч вона вже мертва, за те, що вона не втекла, коли ще можна було. Звичайно, краще було би мати її серед нас ще на довгі роки, і дала б вона нам може збірки шедеврів... А може й ні, бо для добрих творів треба надхнення, піднесення, а не читацьку байдужість, а часом і бойкот, і еміґраційні дріб'язкові свари. Олена Теліга майже що сама собі вибрала «гарячу смерть — не зимне умирання». Мрійниця в думках, в діях вона була реаліст, і бачила певно ж, що загибіль може прийти кожної хвилі. А проте, вона пережила творче піднесення, за котре варто було віддати життя. От як вона пише в своїм останнім, що до нас дійшов, листі, до свого приятеля:

«Мороз, всі ходять як святі Миколаї або снігові баби, голодні . . .

. . . Але за цими вітром і снігами відчувається вже яскраве сонце й зелена весна. Це відчувається почия в різних розмовах у Спілці, в їдальні, в моїй хаті. Це відчувається в тих віршах і рефератах, що мені зносять до Спілки, в десятках запрошень до різних людей, що пропонують навіть жити у них тепер. А тому в нас усіх, навіть помимо всіх прикростей, помимо

голоду щодня, помимо навіть собачого холоду, — у всіх нас чудесний настрій, і ми всі почуваємося не лише психічно, а й фізично — цілком добре.»

Олена Теліга беззастережно вірила у перемогу. «Вдруге Києва не покину», — сказала вона. Слово у неї не розходилось із ділом, і вона пішла на смерть. І ті, що жаліють її: можуть трохи пожаліти й себе за те, що вони не пережили такого захвату, такої незломної віри в перемогу. Хто знає, що таке щастя?!

Постає питання про взаємини між героями, зокрема героїнями, і їх народом. Перш за все, істиною є, що герої борються і віддають життя не для себе самих, а для звичайних, як кажуть, «сірих» людей, що найчастіше такої жертви не варті. Героям часто доводиться вийти проти куль, бо цілий нарід не має цивільної відваги. Так, наприклад, на захист української мови виступають і гинуть за те у в'язницях і засланнях письменники і педагоги, бо звичайні люди не наважуються говорити по-українськи, хоч їм цього ніхто не заборонив.

Як слушно ствердив Карляйль, «потрібні не лише герої, а й суспільство, що не являється масою лакеїв». Чи помітили ви, як гордо споглядає на Вас прислужник в ресторані чи в убиральні?! Для лакея не існують герої, і себе він вище ставить за них, бо він краще знає, як покласти серветку і котрою ложкою їсти страву.

Герої й героїні живуть серед нас, і ми їх не помічаємо, не бачимо і не цінуємо, так, як свого часу не цінували Шевченка, Франка і Лесю Українку. Тільки коли вмре, коли вже його нема, чим далі більше починають його вшановувати — може саме за те, що його вже нема, і він не буде повчати, соромити, картати і докучати.

А герої ж не були в житті такими легендарними, майже святими постаттями, як вони тепер з'являються в рефератах і статтях. Вони теж були людьми, як і ми всі, із всіми слабостями, що властиві нам. Героїні здебільшого були гарні, цікаві і успішні молоді дівчата, не якісь нікому не милі старі діви. Вони також любили життя, квіти, музику, смачні страви і гарні сукні. Але було щось вище — любов до свого народу — що змусили їх відректися свого особистого щастя задля щастя тих, що пережили катастрофи і тепер живуть добре — і не знаходять часу, щоб прийти на академію і вшанувати пам'ять героїні, що впала жертвою в бою.

Але ж не кожний може бути героєм. Що ж тоді робити? Провалитися крізь землю?

Ні! Хто не може бути великим героєм, мусить творити мале геройство називане цивільною відвагою і національною гідністю. Море складається із краплин, і коли з нас кожний буде хоч краплею, може створитися глибоке, дуже море.

Ніхто так добре не зформулював ролю жінки в змаганні за волю, як Олена Теліга. Вона любить жінку ніжну і навіть тендітну, але повну гідности і принциповости. Доки не приходить крайна потреба, вона, проводжає свого чоловіка в дорогу цілунком вірности, пильнує вогнища і вирощує нову зміну. Але, коли потрібно, вона стає поруч свого мужа:

Без металевих слів і без зітхань даремних
По ваших же слідах підемо хоч на смерть.

Захищаючи українську жінку від нападів українських письменників (чи ж може таке бути?! А було — і є) Олена Теліга встряла в запеклу полеміку із своїм приятелем Євгеном Маланюком, що разом із багатьма іншими літераторами, виписав образ українки-рабині, у противагу до волелюбної і гордої Скандинавки. Олена Теліга тяжко картала Маланюка за таке «запрошення чужинки на той трон, що належить лише українці» і йшла в протинаступ із таким арґументом: «Чи не тому у нас немає Скандинавок, що немає і вікінґів?»

Справді, тільки з гідним чоловіком може жінка цілковито показати всі свої позитивні властивості. Проте, в цій полеміці можна швидко прийти до одвічного питання — що постало перше: курка чи яйце!? Хто кого виховує: чоловік, в тім числі — і в першу чергу — письменник — чи жінка-мати свого сина, майбутнього Вікінґа?! Мабуть що і тут діє сила взаємного тяжіння і залежности, і кожен мусить спрямувати зусилля в позитивнім напрямку, аніж сперечатися і тягнути в ріжні боки.

Олена Теліга наголошувала, що добра мати не мусить вчити синів гнутися перед владою, як то описано в байці Руданського; не мусить докірливо дивитися на сина, що покидає рідну стріху, щоб боронити рідну землю, як це змальовує Стефаник у новелі «Сини»; замість припадати до стремена сина, як мати Андрія й Остапа Бульбенків, мати мусить потримати йому те стремено і благословити сина в бій.

Чи є геройством зберігати свою мову, традиції, звичаї, виховувати дітей добрими українцями; любити і шанувати Україну; підтримувати свої організації, товариства, мистців і письменників; відвідувати збори, академії, концерти і навіть громадські бенкети?

Так, це є геройство! Нехай і маленке, навіть і смішне, але це — ті краплини, з яких постає море, а без яких гинуть задарма справжні великі герої.

...«Потрібно навчитися жінці не уникати деяких конфліктів, а шукати і наставляти їм своє чоло. І мужчин не відтягати від конфліктів, а підтримувати їх, незалежно від своєї вигоди і свого спокою», — закликала Олена Теліга в статті «Сліпа вулиця», і заклик її не втратив своєї актуальности в наші часи.

Рівняйтеся ж на великих героїв і будьте тими краплинами, що складають струмок, річку і море активного, сильного, вольового народу!

Проф. д-р Петро Стерчо

В П'ЯТДЕСЯТУ РІЧНИЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

(Промова виголошена 5 березня 1967 року в Аллентавні, Па.)

«Народе Український!
Впали вікові пута...
Перед Тобою шлях до нового життя.
Сміливо ж, одностайно йди на той великий шлях і, в ім'я щастя свого і щастя будучих поколінь, Матері України, могутньою рукою твори своє нове вельне життя.»

Саме минає 50 років від того часу, як революційна влада України, тільки-що створена Українська Центральна Рада, у свойому першому зверненні до Українського Народу з дня 9-го березня 1917 р. (ст. ст.) такою-то рішучою мовою сповіщала про упадок московського царату, який тримав український нарід у всесторонньому поневоленні понад двісті років, та закликала український нарід творити «своє нове вільне життя». Навколо Української Центральної Ради миттю згуртувалися представники всіх українських національно-державницьких угруповань і тому-то вона в своєму Першому Універсалі з 10-го червня 1917 р. (ст. ст.) ствердила своє становище, як революційного уряду України; в Другому Універсалі з 3-го липня 1917 р. (ст. ст.) подала вона до відома створення нею Генерального Секретаріяту, як виконавчого органу влади України, а в своєму Третьому Універсалі з 7-го листопада 1917 р. (ст. ст.) проголосила вона:

«Віднині Україна стає Українською Народною Республікою...

До Установчих Зборів України вся власть творити лад на наших землях, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, й нашому правительству — Генеральному Секретаріятові України.»

В той спосіб, уся державна влада на Україні була перебрана революційним шляхом від дотогочасних поневолювачів України, москалів, Українською Центральною Радою, репрезентанткою вікових прагнень і волі українського народу. Вінцем цього революційного волевиявлення було проголошення повної суверенности Української Народної Республіки Четвертим Універсалом Української Центральної Ради з 22-го січня 1918 р., а короною національно - державного будівництва України був Акт Соборности з 22-го січня 1919 р.

Вістка про початки відродження української національної державности й створення Української Центральної Ради в березні 1917 р. сколихнула широкими народніми масами України, які стали організувати свої політичні партії, культурні товариства, господарські інституції та перебирати місцеву самоуправу в свої руки. Майже одночасно із створенням Української Центральної Ради, на чолі з проф. Михайлом Грушевським, у Києві створено Український Військовий Клюб ім. Полуботка, на чолі з хорунжим Миколою Міхновським, хор. Павелком, хор. О. Макаренком і ін., — який зразу ж приступив до творення першої військової формації народжуваної Української Держави в Києві — українського полку ім. Богдана Хмельницького. Стихійно, а згодом на домагання Української Центральної Ради, розпочато творення українських формацій, навіть на фронті, з українських старшин і вояків російської армії. Творення української збройної сили було дуже важливим кроком у процесі Української Національної Революції. Відомо ж бо, що ці сили згодом боролися повних три роки в обороні Української Державности.

Вістка про розпочату боротьбу за відновлення суверенної Української Держави з-над Дніпра пронеслася блискавкою всіма землями українськими, від Кубані до Тиси, й від По-

лісся по Чорне Море. В роках Українських Визвольних Змагань також українці в рямках Австро-Угорщини стали підготовляти себе до чину. Спочатку духово, а відтак чинно. На ідейних основах Українських Січових Стрільців постає багатолюдна Українська Галицька Армія, а навіть на найгірше гнобленій частині соборної України — Закарпатті, постає славний «Гуцульський Курінь», який власними силами прогнав мадярського окупанта із східньої частини Закарпаття на саме Різдво 1919 р.

На руїнах Австро-Угорської Монархії зорганізована українська політична та мілітарна сила, породжена ідеєю української національної революції, проявила себе у Чині Першого Листопада у Львові, проголошенням з 3-го листопада 1918 р. Буковини та Актом з 21-го січня 1919 р. в Хусті — в цих підготовчих правно-політичних етапах на шляху до повної юридичної соборности усіх Українських Земель. Всі ці три акти вияву самовизначення були потрібні для підкреслення того, що українці всіх Західніх Земель України раз на завжди звільняються від австрійсько-польської, мадярської та всякої іншої чужої залежности. Ці ж три акти одночасно надали Актові Соборности з 22-го січня 1919 р. характеру всенародного волевиявлення.

Немає сумніву, що в новітній історії українського народу немає видатніших подій, як державно-творчі акти з 22-го січня 1918 та 1919 років, бо ж від доби Хмельницького та Мазепинського зриву, а зокрема по остаточному знищенні Запорозької Січі Москвою, ці акти вперше проголошують волю українського народу жити вільним суверенним державним життям. Очевидно, визнання суверенности України рядом держав у світі має також своє значення. Але **найбільше значення** треба приписати **твердому виявові волі народу українського** бути у «народів вольних колі», а зокрема збройній обороні своїх суверенних прав. Можна сміливо твердити, що навіть теперішнє існування фікції української державности у формі УРСР та її членство в Об'єднаних Націях треба завдячувати тільки здобуткам Української Національної Революції. Без неї українська нація не мала б навіть цієї фікції.

Відзначуючи 50-ту річницю Української Національної Революції, повинні ми звернути увагу зокрема на **здійснення духово-національної, культурної, релігійної,** а зокрема **психологічної революції в українському народі,** що її так полум'яно підготовляли Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка та ряд інших передвісників українського національного відродження. У висліді цієї багатогранности Української Національної Революції, як каже Олександер Олесь

Із панських прихвостнів-рабів
Ми людьми з прізвищами стали,
І гордо прізвище сказали
Під зле сичання ворогів.

Це ж бо в горнилі Української Національної Революції, яка так яскраво вибухла в березні 1917 р. і в душах українського народу безперебійно триває і досі, з етнографічної маси «малоросів», «австрійських русинів», «угорських руснаків» і інших вірнопідданих чужим режимам **повстала українська нація, свідома свойого призначення і горда свойого «Я».** Після століть неволі, що присипляла думку, ламала волю й обкрадала Україну з її талантів, із плодів її духа і праці, — український нарід віднайшов себе й усвідомив істину, що без власної суверенної держави він засуджений на долю паралітика на роздоріжжях історії, тягла у возах і плугах ненаситних сусідів, безіменного погною чужих культур і імперій. Український нарід зрозумів суть Шевченкового «У своїй хаті — своя правда і сила і воля», тобто, що лише у власній державі матиме він можливість для повного всестороннього вільного розвитку.

Знайшовши себе й усвідомивши своє призначення, український нарід щедро зросив ідеали Української Національної Революції кров'ю своїх іменних і безіменних героїв Крут, Львова, Базару, Хусту, Волинських лісів і Карпатських гір, скроплюючи водночас українську землю і «ворожою злою кров'ю». Пролита кров створила виразну межу поміж Україною і її ворогами. Жертва ж бо крови не гине на марно. Вона будить тугу за волею в народі, а серед борців виховує твердість духа, готовість іти шляхом тих, що впали, щоб здійснити їхні заповіти. І саме тому останніх п'ять десяток років позначили неухильне зростання державницької та соборницької свідомости в найширших українських народних масах, як також всебічне розгортання творчих сил народу на всіх відтинках культури, науки й техніки та безперебійної боротьби проти всіх окупантів української землі. Невід'ємними кільцями в ланцюгу Української Національної Революції стали українізація й літературне відродження враз із проявами політичної боротьби СВУ та СУМ під советами: були ними й дії УВО та ОУН на Західніх Українських Землях і еміграції; блискучо проявила себе ідея Української Національної Революції в державному будівництві Карпатської України, як та-

кож намагання українського народу відновити суверенну державу під час другої світової війни. Жертва крови Другого Базару та Бабиного Яру з-перед 25-ти років найкращих синів і доньок українського народу з рук брунатного посягача по ідею Української Національної Революції дала доказ невмиручости цієї ідеї, бо вірні сини й доньки України не зійшли із обраного шляху боротьби. Похідні групи ОУН, Буковинський Леґіон і, нарешті, багатотисячна УПА дали доказ своєю кров'ю, що ідеал Української Національної Революції глибоко вкорінений в серцях українського народу.

Петро Зінченко: В наступ

Не в силі були зупинити походу ідеї національно - державного визволення впродовж останніх п'тдесяти років ані большевицький терор і штучно насаджений голод, ані польська пацифікація, ані скритовбивства Парижу, Роттердаму, чи Мюнхену, ані безпощадний терор «герренфолькy» під час останньої війни. Не припинили її походу ані свідомі промовчування її чинів західньою пресою. Українська національно-державна ідея розлилася найрізнороднішими шляхами й руслами по всій землі українській. Жевріє вона й тепер у серцях вірних синів і доньок України в існуючій підбольшевицькій дійсності, а поза межі скованої України винесли її з собою сотні тисяч українських еміґрантів, так, що сьогодні чути її голос і у Вашінґтоні, і в Оттаві, і в Лондоні, і в Парижі, і в Бразилії, і в Австралії. Мов марево переслідує вона совєтських представників на терені Об'єднаних Націй; і, не дає вона спокійно подорожувати висланникам Кремля по столицях держав свтту, щоб не зударитися з нею віч-на-віч. Представник поневолювача України, Косиґін, не міг обійти зустрічі з представниками грядучої Української Національної Революції під час недавнього його побуту в Лондоні. Своїм очам він не вірив, що глядить вона йому просто ввічі.

У п'ятдесяту річницю Української Національної Революції варто пригадати два її первні універсального значення. Український нарід може бути гордий з того, що в 1917 р. зрушив він бодай на деякий час основами російського імперіялізму, чим він започаткував добу розвалу світових імперій і визволення поневолених народів світу. Хоч Україна ще стогне в московсько - большевицькій неволі, завдяки зрушенню основ імперій, ряд народів світу визволився з-під чужого панування. І Україна визволиться!

Другий момент, що його ми ніколи не повинні переставати наголошувати, це те, що народні сили Української Національної Революції були першими у світі, що збагнули загрозу комунізму й поставили йому збройний спротив. На жаль осамітнено вели вони криваву боротьбу проти комуністичної Москви в рр. 1917-

1920. Сьогодні та ж Москва загрожує решті світу своїми підривними акціями. Тому Україна вже не осамітнена у цій боротьбі.

Вступаючи в річницю відзначування Української Національної Революції, повинні ми зробити підсумки осягів і втрат, успіхів і невдач, а зокрема застановитися над сучасним станом українського народу. Повинні ми зокрема поспитати також себе

А де ж дорібок твій?
Де плід твоїх трудів і творчости твоєї?
Чи ж добро ти робив над чорною ріллею?
Чи встигнеш, поки день, скінчить свої жнива?

Повинні ми спитати себе устами поета зокрема напередодні відбуття Світового Конґресу Вільних Українців, з чим ми на нього ідемо? Що ми приносимо в пошану 50-ої річниці Української Національної Революції? Чи ідемо ми шляхом, що на нього закликав проф. Михайло Грушевський перед 50-ти роками, шляхом повної консолідації всіх національно-визвольницьких сил в діяспорі?

Для перемоги ідеї Української Національної Революції, яка вимагає велетенських зусиль і напруги духа й волі, необхідна мобілізація всіх духових і фізичних сил народу, необхідна непохитна віра в справедливість і в остаточну перемогу нашої справи. Бо ж пам'ятаймо, що

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згоряє!

З ДАЛЕКОЇ УКРАЇНИ

Починаючи з цього числа, «Самостійна Україна» впроваджує рубрику «З далекої України». На численні запити наших читачів ми подаватимемо в цьому розділі вістки про культурне, громадське, наукове і політичне життя в поневоленій Україні, розкриваючи її колоніяльну залежність та її підневільний статус.

У наших вістках ми подаватимем як досягнення українського народу в різних ділянках, так і неґативи життя в нашій Батьківщині (а також за залізною заслоною), спричинені ворожим режимом та шовіністичною політикою російських великодержавних поневолювачів.

Просимо наших читачів висловити свої замітки та побажання до матеріялів, поміщуваних в цьому розділі. — РЕДАКЦІЯ.

За збереження українських культурних надбань

Після майже п'ятдесятлітнього поневолення України, довгих років нищення українських культурних надбань - старинних церков' архітектурних пам'ятників, бібліотек, українських літописів, народнього мистецтва - в минулому році було створено в Україні Товариство охорони історичних пам'яток. Голоси в радянській пресі свідчать про це' що в останніх п,ятдесят років Росія послідовно нищила культурні пам'ятки минулого, або їх вивозила й присвоювала Молодий письменник Євген Крутяк про ці речі пише: «Багато зараз говорим про шану до мови, про українську народню пісню, збереження пам'ятників культури та історії - мовимо пристрасно й зацікавлено, бо то наше велике минуле, то неоцінений здобуток наших героїчних предків».

Є. Крутяк дає приклад: як «свого часу в Галичині руйнували немало цінних пам'яток. Мені оповідали, - пише він, - що в моїому рідному селі Великосілках на Львівщині був знищений хрест - пам'ятник з нагоди ліквідації панщини». Молодий письменник наводить приклад, як йому вдалось віднайти перший номер «Ради» Старицького в будинку родини, яка навіть добре не знала, хто ж такий Старицький...

Крутяк підхоплюючи ініціятиву с. Словіти на Золочівщині, закликає всіх працівників культури, інтелігенцію, молодь, студентів творити сільські музеї, розшукувати і зберігати велику цінність українського народу - пам'ятки історії і культури («Л.У.», ч. 17,1967).

Сфальшоване минуле України у виданні ЮНЕСКО

Заходами ЮНЕСКО в Парижі появилось чергове число журналу цієї міжнародньої організації - «Музеум». На перший погляд приємно вражає, що ціле число присвячене Україні. Поруч цінного інформаційного матеріялу про музеї на Україні впадає в очі вплетення в наукові статті советської пропаґанди, а в деяких місцях повіщання російського з українським' в чому читачеві-чужинцеві важко розібратись, У виданні промовчано факт постійного й послідовного нищення українських, зокрема історичних музеїв і книгозбірень советською владою в Україні (великим досягненням українських наукових установ на чужині було б, коли б вони спромоглись на таке видання, з нагоди п'ятдесятліття поневолення України).

Зміст журналу становлять: стаття В.К. Легкодуха про виникнення на Україні перших зібрань та приватних колекцій як також про організацію музеїв в УРСР; Г. С. Кирилюка - про народні музеї, І. О. Дудника, О. Т. Конюха, Е. Г. Нагая - про експозиції й фонди найбільших культурних сховищ України; К. П. Дорошенка - про музей Т. Шевченка. Крім цих основних статтей журнал містить багато інформацій про дослідницьку працю Херсонського історико - археологічного музею, експозицію Полтавського краєзнавчого музею, про Києво-Печерський «заповідник», про будівництво в Переяславі - Хмельницькому першого на Україні етнографічного музею, та інше. Повищі статті ілюструє 70 фотографій.

Зміни в редакції «Літературної України»

На початку січня ц. р. в редакції «Літературної України», органі Правління Спілки Письменників України (СПУ), яка появляється двічі на тиждень, зайшли поважні зміни. Із складу тринадцятичленної редколегії усунено таких письменників і літературних критиків: П. Панча, Б. Буркатова, Б. Буряка, П. Загребельного, П. Оровецького, М. Строковського і А. Хижняка. На їх місце уведено до складу редколегії П. Воронька, В. Земляка, К. Кудієвського, М. Острика, Д. Павличка і молодого львівського критика — Маргариту Малиновську.

Українці в Чехо-Словаччині

Дослідник Празького університету Влятіслав Гойфлер опублікував статтю «Національні меншини в Чехо-Словаччині» (журнал «Пшегльонд географічни», т. XXXVIII, зошит 2, 1966), в якій розглядає проблему національних меншин на підставі трьох переписів. Згідно з його даними, в 1930 р. українців в ЧСР було 118.4 тис. (тут, мабуть, не включено українців Карпатської України), в 1950 — 67.6 тисяч, а в 1961 — всього 55.0 тисяч. Це зменшення українського населення пояснюється тим, що воно покидає свої корінні землі, зокрема села, і виїздить до чеських і словацьких міст, де винародовлюється.

Відзначують закордоном, в Україні — забороняють

Як відомо, делеґація УРСР в ЮНЕСКО працює дуже активно, уводячи в цей спосіб в блуд чужинецькі культурні круги, інформуючи їх мильно про «державність» УРСР та культуру України. Виявом цього лицемірства може послужити календар ЮНЕСКО «Святкування річниць великих людей та історичних подій» на 1967 рік.

В цьому календарі закликається відзначити річниці Григорія Квітки Основ'яненка, Миколи Костомарова, Миколи Лисенка, а також 930-ліття Софійського Собору. Коли зважити, що в Україні заборонені всі твори Миколи Костомарова, а його ім'я ще донедавна було вилучено з усіх підручників історії й літератури, що М. Лисенка все більше й більше промовчується, а деякі його твори взагалі заборонено виконувати, і що Київську Софію совєтська влада нищила протягом цілих десятиліть, щоб її накінець перетворити в «музей-заповідник», то ясним стане — яка облуда і фальш стоїть за авторами цих інформацій і закликів в календарі ЮНЕСКО.

Українська поезія в Польщі

Краківська газета «Жиціє літерацке» опублікувала великий вибір поезії в польських перекладах українських поетів, що живуть у Польщі. Вибір попереджує стаття Єжи Литвинюка, що інформує польського читача про українське «дуже цікаве культурне середовище», що гуртується навколо газети «Наше слово» (появляється у Варшаві). Газета публікує добрі переклади віршів таких поетів: Івана Златокудра, Якова Гудемчука, Ірини Рейт і Остапа Лапського.

Що ви побачите на телевізорі в Україні?

В західніх країнах і, зокрема, в ЗДА, де кожний телевізор має кільканадцять станцій, де ви можете бачити програми прерізного характеру цілий день і цілу ніч, виринає питання: а як працює телевізія в СССР і в Україні? Коли большевики сягають своїми міжпланетарними полетами до місяця й інших планет, то в тій країні розвиток телепередавання повинен би мати прямо фантастичний успіх!... На жаль, воно виглядає цілком інакше. Телевізія в Україні є, мабуть, найбільш відстала з усіх країн світу. Напевно в Конґо глядач має змогу більше дивитися на телевізію і мати більший вибір, як це мають громадяни однієї з найбільших «держав» Европи.

В Україні телевізійні станції є лише в семи містах: Києві, Харкові, Донецьку, Дніпропетровську, Запоріжжю, Львові, Одесі й Миколаєві. Передачі тривають лише кілька годин денно, від години 6:30 вечором, до години, звичайно, 11:30. Для прикладу наведемо програму з двох найбільш характеристичних міст Ук-

раїни, — Києва і Львова, — з 23 лютого ц.р.

Київ: 18:30 — «Світ сьогодні» (Москва); 19:00 — «Залп Аврори», російський художній фільм; 20:30 — телевізійні новини (Москва); 20:50 — «Для вас і про вас», концерт на замовлення воїнів червоної армії; 21:40 — «Натхнення», «Армійський зошит», передачі в російській мові; 22:10 — Б. Лавреньов — «Гравюра на дереві». Телевізійний спектакль. **Друга програма:** 20:50 — «Ми пам'ятаємо дороги», програма присвячена червоній армії і фльоті (Москва); 22:30 — С. Островой — «Балада про любов», фільм в російській мові.

Львів: 18:30 — «Світ сьогодні» (Москва); 19:00 — «Залп Аврори» (транслюється з Москви, почерез Київ); 20:30 — телевізійні новини (Москва); 20:50 — «Митці Львова — ювілею радянської влади»; 21:10 — концерт на замовлення воїнів армії і фльоти. **Друга програма:** 19:10 — художній фільм «Лісова пісня»; 20:50 — «Для вас і про вас», концерт (Київ).

Наш запит: а де ж українські телевізійні програми в «самостійній», «суверенній», «українській радянській державі»?

Геніяльні переклади Бориса Тена

Переклад Бориса Тена (справжнє прізвище — Микола Васильович Хомичевський) Гомерової «Одиссеї» вважається багатьма літературознавцями — подвигом в українській літературі. Сім років Б. Тен працював над перекладом 12 тисяч віршованих рядків. Знаючи старинну грецьку мову, письменник робив свій переклад з оригіналу, а не з російського тексту. Найбільшою трудністю для Б. Тена було те, що «Одиссея» написана гексаметром, що дуже тяжко передати українською мовою. Не зважаючи на це, перекладач вив'язався із свого завдання блискуче.

Зараз Б. Тен працює над «Іліядою», яка має на чотири тисячі рядків більше, а за своїм сюжетом є складніша для перекладу. Перекладач уважає переклади Гомерових творів «основною справою свого життя й творчості» («М.У.», ч. 5).

Тисячі молоді знову поїдуть на цілину!

В минулому році з України було вислано на цілину (в Казахстан) шість тисяч студентів. Наші студенти за час літніх вакацій збудували чотири машинотракторні майстерні, п'ять шкіл, 366 житлових будинків, а всього 688 об'єктів.

В яких умовах доводилось працювати студентам, можуть свідчити такі слова: «ніщо — ні спека, ні зливи, ні бездоріжжя не могли стати на перешкоді їм».

Вже в січні почалась по високих школах України мобілізація студентів і комплетування окремих робітничих загонів, які мають в літі знову виїхати на цілинні землі («Р.О.», ч. 2).

Не можуть простити Джонові Стейнбекові

Щоби вдарити по американському письменникові Джонові Стейнбекові, використано незвичайну нагоду: відзначення Павла Тичини, одного з найбільших українських поетів і одного, рівночасно, найбільш пристосовницького, — орденом Леніна золотою медаллю «Серп і молот», та присвоєння звання «героя соціалістичної праці». Як відомо, Дж. Стейнбек любив їздити до СССР, а також на Україну. Він приятелював з О. Корнійчуком, який старався втягнути його до т.зв. «Всесвітньої Ради Миру». Дж. Стейнбек цікавився українською молодою творчістю, заприязнив з Миколою Вінграновським та іншими шестидесятниками. Виглядало, що письменник котиться помалу на просовєтські позиції. Але війна у В'єтнамі, його поїздка туди, його відповідь, гідна сина великого американського народу, О. Євтушенкові, — розвіяли всі сумніви щодо його наставлення і його позицій. С. Тельнюк, пишучи про П. Тичину, згадує розмови про різні світові події, про різних письменників. Він закінчує: «Не говорилося, тільки подумалося про одного лауреата Нобелівської премії, який не так давно приїздив і на Україну, а тепер опинився в одній упряжці із кривавим звіром... А до кого з своїм словом поспішає нині Джон Стейнбек?».

Згадка тут про Нобелівську премію пов'язана з заходами висунути також П. Тичину на одержання такої нагороди («Л.У.», ч. 17).

Юрій Артюшенко

НАЦІОНАЛЬНО - ДУХОВА СОБОРНІСТЬ

У нашу добу неперебірливість у засобах боротьби між носіями політичних ідей, соціяльних доктрин, а то й релігійних культів, поширившись на весь світ, поставила людство перед загрозою бути знищеним в атомовій війні.

Оця теперішня неперебірливість методів і жорстокість у боротьбі виникли із загального упадку моралі та похітливого бажання деяких народів-вибранців неподільно опанувати сучасну дійсність і володіти світом. Власне, це незагнуздане бажання панувати над світом і погнало сильних світу цього до оманних перемог і до фальшивих осягів у перегонах за облудні вартості сьогоднішніх часів.

Та найдошкульніше за всіх цю безоглядну жорстокість відчули на собі українці — так у час державно-збройних змагань, як і пізніше, зокрема ж по визнанні світом де-юре СССР, і то не тільки на Сході — під большевиками, але й на Заході — під іншими займанцинами, де також закривалися православні храми, переводилися пацифікації й навіть заборонялися панихиди по українських гетьманах та по Т. Шевченкові з рівночасним дорученням молитися за Сталіна.

Коли вже мова про Захід, то його найбрутальнішими окупаційними речниками виявилися гітлерівці, від яких український нарід зазнав великих втрат — під Базаром (там де й від большевиків), у Житомирі, в Києві тощо. Тоді, в 1942 році, загинули з гітлерівських рук Олена Теліга з чоловіком, Орест Чеменринський з дружиною, Іван Рогач, Іван Ірлявський, Микола Кузьмик і багато інших. 25-ту річницю їх смерти будемо відзначувати в цім — 1967 році. З їхніх же рук полягли тисячі революціонерів ОУН і бійців УПА.

Та не тільки окупанти із Заходу, але й сам Захід потурав, а то й підпирав національну політику СССР і московський імперіялізм. З цього приводу по другій світовій війні часто іронічно говорилося про те, що пам'ятник перемоги в Москві треба ставити не Сталінові, але Гітлерові (що наслідував совєтську національну політику), та тим речникам Заходу, які спричинялися до розбудови совєтської імперії.

Як колись із скороминучих вартостей «сьогоднішнього часу» випливала потреба визнання де-юре СССР і вимога затіснення контакту із рівночасним запереченням голоду в Україні в 1933 році, так сьогодні з таких же вартостей «сьогоднішнього часу» виникає потреба коекзистенції Заходу з СССР, вимога консулярного договору і, навіть, необхідність зустрічі Папи Павла VI з Підгорним.

Світ не усвідомлює собі того, що кращий світ зродиться не з тих пливких вартостей «сьогоднішнього часу», які запевнюють лише тимчасову мирну розв'язку міжнародних проблем, соціяльної політики, засад суспільного життя тощо, але з отих вічно-повноцінних вартостей, що, зростаючи з етично-моральних надбань поодиноких народів, у своїй синтезі творять оту нами ще не усвідомлену універсальну моральну істину — основну підвалину найвищих вартостей всього людства. Бож усі ідеї зроджуються під поштовхом підсвідомих людських почувань, снаг, які спочатку проявляються назверх в інстинктовних порухах. Щойно пізніше людський інтелект їх усвідомлює й упорядковує. Тому й не можна легковажити отих духових й етично-моральних надбань поодиноких народів та руйнувати те, що має бути порятунком для світу.

Власне, завдяки оцим своїм національно- духовим і національно-культурним скарбам-надбанням, народи є кузнями людського характеру, повноцінности людського Я, життєдавцями думки й творчих починів. Світ повинен живитися синтезою цих національних надбань поокремих народів. Надаючи ж синтезі цих надбань універсальности, він не повинен забувати про джерело їх походження й постійно черпати з нього сили.

Одним із найголовніших скарбів-надбань народу є почуття самобутности й духової соборности та прагнення національно-державної повноцінности й повноправности у вирішенні долі світу.

Власне, цей скарб-надбання в своїй синтезі з такими ж скарбами-надбаннями інших народів творить джерело життя всього людства. Та, на жаль, сьогодні сильні світу цього не черпають надхнення в своїх починах з цього джерела життя, але, навпаки, затоптують його і в кожнім окремім волелюбнім народі-нації (збірнім індивідуумі), краючи його одностайний організм на різно-духові й територіяльно розмежовані між собою частини — західні, східні, південні, північні. Найхарактернішим цього прикладом був поділ України між чотирма займанцями, а в час другої світової війни — методи ліквідації української державної проблеми німцями. Вони цю проблему ліквіду-

вали етапами: тимчасово дозволяли на прояви національно-духового життя в одній частині українських земель, а водночас ліквідували українське національне життя в інших їх частинах, щоб пізніше зліквідувати й на тих, на яких тимчасово його було толеровано.

З останнього бачимо, що й при ілюзорній територіяльній соборності (як це є в СССР) окупаційна влада через свою національну політику, а зокрема через свою національну меншину (сьогодні москалі в Україні вже становлять 16,9%) все прямує до ліквідації національно-духової соборности і то головно шляхом денаціоналізації (русифікації — в 1963 р. в Україні вийшло 3.321 назв українських книжок, а російських — 4.094, не враховуючи в те імпортованих з-поза України). А ще за Скрипника відчувався подув духової соборности на всіх українських етнографічних землях, в тім не лише на Курщині й Вороніжчині, але на Далекому Сході й Кубані, де було тоді українське шкільництво й преса.

Москва знає, що українська національнодухова соборність діє й понад територіяльними межами й державними кордонами, серед усіх українських етнічних груп і в тім серед української етнічної групи в РСФСР, і цього вона найбільше й боїться. Тому то в сьогоднішній боротьбі з українською духовістю, що формує українську людину, Москва вживає всіх заходів, щоб цю українську духовість роздвоїти й опісля розбити на нежиттєздатні частинки.

У сьогоднішній жорстокій боротьбі світів кожний українець повинен перевірити в своїм серці і в совісті, чи він творить українське життя згідно з національно-духовими вимогами соборности, що стоять понад простором і часом, чи свою дію пристосовує відповідно до коньюнктури й галасливих вимог «сьогоднішнього часу», як то тепер є в спантеличенім москалями світі.

Кожний українець повинен поставити сьогодні перед собою питання: чи залишитися йому в самозадоволенні таким, як він є з тим же почуттям первородства, чи прямувати до духового удосконалення та до вивершення своїх почувань творчо-пориваючим чином, що скріпив би серед нас національно-духову соборність.

Цього вимагає від нас наша історія, а в нас творяться діла, яких не можна схвалювати. Бож, — як стверджує «Комунікат Громадської Єдности в Америці», що появився після 9-го Конґресу Американських Українців, в УККА «репрезентовані в переважаючій мірі українці, що походять з Галичини, відсуваючи від нього наших братів із центральних і східніх земель».

Та не тільки повище ствердження, але й багато інших фактів навіть із осередків скупчень українського вояцтва підтверджують оті несоборницькі прояви в нашому житті. До давніх несоборницьких проявів приєднуються нові, а на їх тлі висувається неясне, а то й вороже ставлення (навіть збоку того ж вояцтва) до Українського Державного Центру, а то й до самого періоду Відродження Української Державности. Напр., на сторінках «Канадійського Фармера» появився цілий ряд статтей, у яких оплюгавлено не тільки провідних діячів наших визвольних змагань, але й знецінено й висміяно наші найбільші святощі — IV Універсал Української Центральної Ради з 22 січня 1918 року, що ним проголошено віднову незалежности і суверенности Української Народньої Республіки.

На щастя, все організоване українське суспільство Канади в своїй «ЗАЯВІ — ОСУДЖЕННІ» якнайрішучіше натаврувало цей негідний виступ «Канадійського Фармера» (дивись «Новий Шлях» з 4 березня 1967 року).

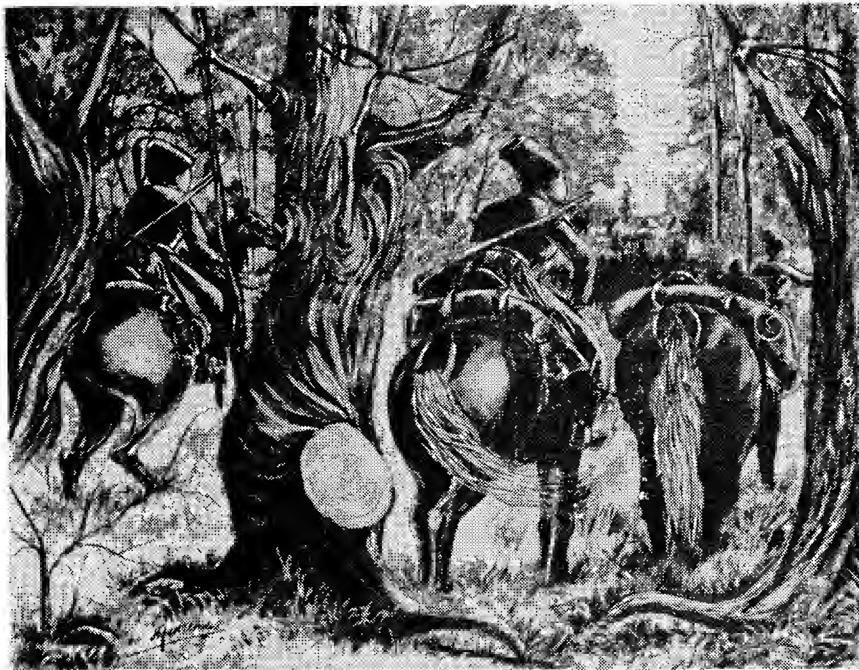
На жаль, непорозуміння на тлі несоборности навіть є й серед організованого вояцтва в ЗДА і то не від сьогодні. Ще в листі з 6 вересня 1955 року Головна Управа ОбВУА мені писала: «Головна Управа ОбВУА, здаючи справу з ваги поділу на наддніпрянців і галичан та її великої шкідливости, порішила покликати окрему комісію до простудіювання цієї проблеми та намічення способів оздоровлення відносин у нашій комбатантській організації...» Офіційно ж на громадський форум справа несоборницьких проявів у нашім житті вийшла після 9-го Конґресу УККА. І вона, на нашу думку, є найважнішою справою на нашім теперішнім історичнім етапі, бо тільки в національно-духовій соборності ми становитимемо силовий фактор, з яким світ рахуватиметься.

До того, щоб нам на чужині стати інтеґральною частиною всеукраїнської національно-духової соборности, необхідно добре собі засвоїти суть перших соборницьких осягів, здобутих тими, які чинно й безперервно цементували її ділами, а то й своєю кров'ю. Первобудівничими тих соборницьких осягів у нашу добу були передвісники Української Держави, і завдяки їм, з волі українського народу, Україна стала самостійною й соборною державою. Тож до них належать передусім учасники того революційно-державного первопочину, чиє 50-ліття відзначуємо в цьому 1967 році.

До цих початкових осягів уже належить,

напр., перша резолюція З'їзду «Вільного Козацтва» в Чигирині 3 жовтня 1917 року, яка звучить: «Змагатися до сполучення всіх українських земель в одній незалежній Державі». Теж до них належить участь галичан на чолі з полк. Є. Коновальцем у боях за Київ, як і тому ми в дальшім зростанні нашої національно-духової соборности все повинні пам'ятати про наш органічний зв'язок із цим джерелом.

Власне 50-ліття національно-державного первопочину і перших державно-соборницьких осягів підказує нам обов'язок задуматися над

Петро Зінченко: На стежі

пізніше участь наддніпрянських частин у боях за Львів. Згадати треба осяги й тих представників усіх поколінь і всіх українських земель, які, поєднавши своєю живою дією збройну й підпільну боротьбу, творили жертвенним зусиллям одну державницьку синтезу боротьби всіх періодів і етапів наших визвольних змагань.

Тож першим державним джерелом духово-соборницьких поривів і осягів був 1917 рік і суттю цих перших духово-соборницьких осягів та усвідомити вагу тої суті і то не тільки для нас тут, на чужині, але й для українців в Україні та й у цілому світі, в тім і в СССР — поза Україною.

Розпалім же жевріючу в нашім почутті жаринку духової соборности в полум'яне національно-духове соборницьке горіння, і одностайно станьмо, без вагань, до дальших перемог.

Ювілейного березня 1967 року.

Денис Квітковський

НАШЕ АМБАСАДОРСТВО

Одним із найбільш зловживаних гасел у нашій національно-політичній термінології, це побіч релігійного гасла з сильною національно-політичною закраскою «Боже, єдність нам дай» є гасло нашого «амбасадорства», мовляв ми є амбасадорами України. Лихо в тому, що в першому випадку - «єдності» - ми або не думаємо про єдність навіть тоді, коли молимося за неї до Бога, або розуміємо цю єдність не як загальну, національну величину, але виходимо з поняття нашої провінції, групи чи партії й намагаємося підтягнути ту єдність під нашу провінцію чи групу. З цього й те «славне» «хто не з нами, той проти нас», або, як заявляє президент УККА, проф. Лев Добрянський, »хто послаблює УККА, помагає Москві», (див. український католицький щоденник Америка від дня 21 жовтня 1966 р.). У випадку нашого амбасадорства, то це є цілком звичайно велике непорозуміння - і то на всіх щаблях нашої політичної драбини.

Амбасадор — це найвищої ранґи дипломат.

Амбасадор був і є ще сьогодні репрезентантом голови держави. Тому амбасадор не сміє чи принаймні не повинен говорити у власному імені або руководитися власними поглядами; він мусить совісно виконувати політику свого суверена.

Як дипломат, амбасадор має за завдання вести ріжні переговори для та в імені свого суверена чи своєї суверенної держави. Тому саме слово «дипломат» стало популярним аж у половині 18-го століття. Перед тим амбасадорів чи дипломатів, взагалі називали особами, що вели переговори. Тому теоретики дипломатії загально уважають, що дипломатія — це процес, який вимагає великої дози інтелігенції і такту. Жул Камбон у своїй праці «Дипломат» пише: «Мистецтво дипломата випливає з мистецтва керування-правління, бо кожна дипломатична акція має своє завершення в переговорах,а кожний, хто каже переговори, розуміє, щонайменше частинно, компроміс». Тому мистецтво дипломатії означає мистецтво компромісу, пише Камбон. Добрий дипломат є завжди добрим компромісовцем, якщо політика його держави не є спрямована на війну. Тому терпеливість є без сумніву дуже важливою дипломатичною чесністю.

В нашій добі, в якій публічна опінія грає таку велику ролю, амбасадор-дипломат мусить бути докладно обзнайомлений з цією опінією. Наполеон, висилаючи 1807 року Архиєпископа Маліна до Лондону на пост французького амбасадора, сказав йому: «Перед усім, не забувай робити добрі прийняття і звертати увагу на жінок».

Ця порада має сьогодні не менше значення, як за часів Наполеона. В згаданій уже книжці, славний французький дипломат пише: «Щоб пізнати якусь країну,треба проникнути її духовість, її характер, жити в атмосфері її ідей і бути в стані зрозуміти відносини між її зовнішньою і внутрішньою політикою.» Добрий амбасадор повинен пірнути в життя країни, в якій хоче «продати товар» своєї країни, свого суверена. І навіть, якщо широкі соціяльно-товариські заанґажування амбасадора роблять з нього свого рода «товариського метелика», то це дуже часто тяжка і відповідальна праця, писав 1913 року американський амбасадор у Лондоні, Волтер Гайнс Пейдж (Walter Hines Page). «Американський амбасадор мусить роз'їзджати по всій Англії і пояснювати кожну американську річ», писав він.

А як стоїть справа з нашим амбасадорством? Ми не маємо самостійної держави, тому формально ми не можемо мати амбасадорів. Але ми виступаємо чи повинні виступати в імені хоч поневоленої, але колись фактично, а сьогодні етично-правно суверенної української нації. Ми маємо право виступати й тому виступаємо в обороні права на повну, нічим і ніким необмежену національну свободу України. В цьому є наше амбасадорство — без огляду на формально-правний момент.

Кожний із нас не є і не може бути амбасадором, бо крім хотіння бути ним, ще треба й знати дуже багато. Але кожний із нас може бути свого роду амбасадором в тому змислі, що ми всюди гордо, славно й явно виявляємо свою приналежність до великої української нації й поводимося так, як поводяться представники такої нації — гідно. І як добрі амбасадори — ми маємо переконувати неукраїнський світ у слушності наших домагань, наших ідеалів, нашої боротьби, а не домагатися. Нам ніхто нічого не винен — крім наших безпосередніх ворогів і поневолювачів — і ми нікому нічого не винні. Наша амбасадорська праця й політика має одиноку силу — силу морального, етичного закону, силу правди й справедливости. Тому корнстуймося мудро цією єдиною зброєю.

Читаючи нашу пресу й слухаючи промов наших політиків ми часто не можемо позбутися враження, що маємо до діла не з амбасадорами, але з «воїнами» і то часто донкіхотського калібру. Ми ганьбили, кидали громи, грозили і закликали колись всякі европейські потуги, які «не могли» зрозуміти «загрози московського колоса» й справедливости української проблеми, а тепер те саме робимо у відношенні до З'єдинених Держав Америки. І то роблять таку «амбасадорську» політику в однаковій мірі звичайні «посполиті» і самі «боги» з Олімпу. Для ілюстрації мого твердження я наведу кілька речень із одної статті, яка припадково попала мені в руки та зупинюся дещо основніше над деякими аспектами політики чи амбасадорства проф. Лева Добрянського, президента Українського Конґресового Комітету Америки (УККА).

В згаданій статті п. н. «Президент Джансон і УККА», читаємо, м. ін. таке: «Як відомо, през. Джансон не прислав свого привітання 9-ому Конґресу Українців Америки.. Я просто не розумію, чому ми аж так багато ваги придаємо фактові прислання чи не прислання президентом привітання?.. І сумувати над цим зовсім нема чого... Сумувати треба з приводу манівців американської політики взагалі, а не з приводу неприсланого привітання для УККА.. Не журімось браком президентського привітання, а журімось впливами темних сил, що сидять навколо Білого Дому... ще прийде час, коли американські президенти будуть радо дава

ти свої привітання таким конґресам, як УККА. Вони шукатимуть українців... Завданням УККА має бути праця не стільки навколо президента Америки, як навколо конституційних законодавців цієї країни — сенаторів і конґресменів. Президент, хоч і з великими правами, всеж він лише виконавець волі і рішень соток вибранців народу... Тому правильно робить УККА шукаючи щирих друзів серед членів законодавчого органу країни обох партій. І хто його знає, щоб сталося з Проклямацією Тижня Поневолених Народів, коли б вона не була затверджена Конґресом, а чекала догідного «благословення» Ростова і йому подібних. Чи видавав би її кожного року президент? У сьогоднішних «медових» місяцях і роках співвідношень між Америкою і СССР тієї Проклямації давно вже не було б. А так є, і президент мусить її видавати...»

Ось вам кілька «квіточок» нашого «амбасадорства». Стаття грішить не тільки зухвалістю тону, але й неграмотністю щодо політично-правного діяння американського державного апарату. Такі «виступи» нічого, крім шкоди, не принесуть українській визвольній справі.

II

Але приглянємося політиці й амбасадорству українського найвищого політичного чинника в ЗДА, УККА, так як її розуміє і здійсняє його президент — проф. Лев Добрянський. Зупинюся тільки на кількох моментах цієї політики, маючи завжди на увазі характеристики кожного доброго амбасадора, про які я говорив вище.

В першу чергу ми, мабуть, повинні бути згідні в тому, що УККА є не тільки українською інституцією, але й подуманий для того, щоб робити українську політику, і то політику допомоги Україні в її визвольній боротьбі. Всякі підкреслювання професором Добрянським американськости УККА тут ні при чому. Америці не треба УККА. Не треба УККА і «американським українцям». Треба УККА поневоленій, в процесі боротьби за свободу, українській нації. І таким допоміжним інструментом боротьби українського народу за свободу є і повинен бути УККА.

З цього українського характеру УККА випливають і дальші завдання так УККА, як інституції, як і тих, що стоять у його проводі. Мені видається, що одним із перших завдань УККА, як амбасадора України в ЗДА, це тісна співпраця з своїм сувереном. На жаль, хоч це в ніякому разі не нарушувало б льояльности до американської держави і американського народу, УККА не визнає ніякого суверена. УККА є собі паном. Я не кажу, щоб УККА був органом чи «агентом» «чужої потуги» чи іншої держави. Це ішло б у розріз з льояльністю до ЗДА. Але в своїй політиці УККА мусів би хоч орієнтуватися на визвольну політику того центру, який і символічно і фактично правно говорить і має право говорити в ім'я поневоленої України. Якщо б такого центру, такого «суверена» не було, УККА мусів би допомогти створити його. Я уважаю, що такий центр є. Це ДЦ УНР. Але якщо УККА з тих чи інших причин не хоче визнати цей центр, то кого, котрий центр, котрого «суверена» визнає він? Ми можемо і смієм мати тільки одну визвольну політику, але виразником цієї політики не може бути ані УККА, ані КУК, ані ніяка інша «реґіональна» сила, бо з цього вийшов би хаос, який мусів би породити анархію. Знаємо, що УККА і її президент не визнають нікого — поза собою. І це велика аномалія. І в цьому перша причина злого амбасадорства УККА і її президента.

Якщо звузити справу тільки до проф. Лева Добрянського, як президента УККА, то побіч усіх успіхів, він робить, на мою думку, таку кардинальну помилку, сказав би редактор Америки: Він не вміє відрізнити себе, як особу, американського громадянина, від себе, як президента УККА. Бо є речі, які вільно робити їх президентові УККА, і навпаки. І є справи, які добрі для ЗДА, але злі для України, і навпаки.

У своїх «пунктах», у своєму «програмовому звіті», в своїх частих заявах та в своїй статті - звернені, яку християнська Америка окреслила «хто послаблює УККА, помагає Москві», президент УККА Лев Добрянський хоч і приписує собі тільки здвигнення Пам'ятника Шевченкові у Вашінґтоні та Резолюції в справі Поневолених Націй, то все ж таки найбільший натиск, найбільшу вагу кладе він на його боротьбу проти консулярної конвенції між ЗДА і СССР, проти поширення товарообміну між Сходом і Заходом, проти т. зв. Культурного Обміну, проти «скандальної війни у В'єтнамі» тощо. Це все може в порядку. Але це не є українська визвольна політика. Всі повищі справи може й мають певне відношення до української визвольної політики, але зачіпають її тільки на периферії. Ми знаємо, наприклад, що ЗДА не визнавали СССР аж до 1933 року, але вони і до того часу і після того не визнавали і не визнали України не тільки, як самостійної держави, але навіть як самостійної нації, якій пристоїть право на самовизначення... То ж, що може змінитися в американській закордонній політиці, якщо б вони навіть заключали консулярний договір із СССР? Професорові Леву Добрянському, як громадянинові

ЗДА, може залежати на тому, щоб між ЗДА і СССР були або не були консулярні зв'язки. Але в чому, де і як виграли б ми, українці, як що б ЗДА не заключили консулярної конвенції з СССР, але рівночасно не визнали України як самостійної нації і не простягнулиб їй хоч би руку моральної підтримки?!... В такому випадкові, воно не так важливе проти чого ми, але за чим!

З усіх доступних нам документів ми не можемо довідатися, яка є позитивна політична концепція УККА в напрямі допомоги українській нації у її визвольних змаганнях. Я неодноразово ставив це питання, і на конвенціях УККА і в пресі, але ніколи не удостоївся відповіді. Причини цієї мовчанки треба, мабуть, шукати в: (а) браку «суверена», на услугах якого повинен би стати УККА і його президент, та (б) браку контакту з «народом», який дає йому силу, авторитет і гроші виконувати ролю амбасадора України в ЗДА. Про амбасадорське собі - панство УККА, невизнання ніякого суверена й аномалії, як випливає з цього, я вже говорив вище.

УККА і його президент — це спеціяльне амбасадорство, зумовлене поневоленням української нації. Але ролю амбасадора вони виконують і мусять виконувати, якщо хочуть оправдати своє існування.

Одною з дальших передумов доброго амбасадора — це тісний контакт із народом. Не на Формозі, але тут, і там, де є більші скупчення українців.

Надзвичайно популярними і практикованими навіть у державних народів є конвенції амбасадорів у присутності свого «шефа». Вислухавши всіх, можливо винести загальні рішення і напрямні для всіх амбасадорів, в нашому випадкові для українських амбасадорів у ЗДА, у Канаді, в Австралії, в ріжних країнах Південної Америки, в Европі, тощо. В нас такі конференції не практикуються. А шкода. Одною з найбільших причин відсутности таких конференцій — це брак одного, єдиного суверена.

Звужуючи питання «контактів» і шукання та студій публічної опінії до ЗДА тільки, — УККА взагалі, а її президент зокрема, таких зв'язків з «народом» взагалі не мають. Якщо б не «національний податок», то не знати, чи існував би УККА, як центральна установа.

Скаржився голова одного великого відділу, що до нього майже ніхто ніколи не звертається: переписка ведеться тільки між «централею» і збирачем національного податку.

В додатку, головний наш амбасадор у ЗДА, президент Лев Добрянський, навіть не вивчив української мови за час свого довголітнього амбасадорства. Тому треба припускати, що не читає він ані української преси, ані української літератури, а якщо так, то як може він репрезентувати аспірації нації, якої він не знає з першого джерела?! Це не патріотичний закид. Це дуже діловий закид. Він напевно знає, як ґрунтовно підготовляють американці своїх дипломатів! Включно з вивченням історії, географії, соціяльного і господарського життя, культури, звичаїв і обичаїв, мови і т.п. своєї власної країни, як і країни, в якій такий амбасадор має виконувати свої амбасадорські обов'язки. Це мусить знати дуже добре проф. Лев Добрянський, бо він навіть критикує за «лінивство» і «недбальство», всіх тих, що не читають «Америки» і «Народного Слова» (див. його промова на конвенції, в англійській мові, очевидно «Свобода» 15 жовтня 1966 р.) і тому мабуть не знають про його роботу. А чи читає президент УККА українську пресу в українській мові?

На чолі УККА повинен стояти не тільки льояльний американський громадянин, але й добрий український патріот та глубокий, всесторонній знавець української визвольної проблематики.

Далі: як добрий амбасадор України, президент УККА мусить мати доступ не тільки до «Зеленої Книжки», The Social List of Washington, DC. (див. його звіт в пропам'ятній книзі, ст. 69), але й до Білого Дому, до Департаменту Стейту, тощо. Ми напевно горді, що президент УККА є в «Зеленій Книзі» Вашінґтону і це великий український здобуток, але від цього українській справі не є краще. Було б краще, якщо б президент УККА вмів найти доступ до найвищих достойників цієї країни. А найде він цей доступ, м. ін. тоді, коли він навчиться відрізнювати Добрянського особу, від Добрянського — президента УККА.

Леву Добрянському — особі, громадянинові ЗДА, вільно належати до партії свого вибору, вільно йому критикувати свій уряд, до вольно йому ганьбити свого президента, підпирати одного або другого конґресмена, але не вільно цього самого робити Леву Добрянському — президентові УККА. Став грибом, лізь у борщ. Невміння відрізняти цих двоє речей є одною з невдач діяльности УККА.

В подібній ситуації був 1936 року англійський король Едвард 8-ий, залюбившися в американській красавиці не королівського роду. Уряд не дозволив йому женитися з нею. І на заувагу, мовляв, як то, всім підданим у мойому королівстві вільно одружуватися з ким вони хочуть, тільки мені не вільно, тодішній пре-

мієр Стенлі Балдвін відповів: Вам, Едвардові, вільно все, але королеві Англії не вільно. Що сталося — знаєте. Він щасливо доживає свого віку з своєю принцесою з простолюддя, але інші королюють в Англії. Цей епізод з життя б. короля Едварда 8-го повинен запам'ятати собі і президент УККА.

Зарозумілість, пиха, нетерпеливість, всезнайство, догматичність у думанні — це прикмети, які може добрі й потрібні для абсолютного диктатора, але в ніякому разі не підходять вони амбасадорові - дипломатові. Дипломат має бути добрим грачем, холодним джентельменом і терпеливим калькулятором. Дипломат не воює військом, брутальною фізичною силою, але глибоким умом, невгнутим характером і відданістю справі — свому суверенові. Здоровий, сприємливий компроміс мусить бути завжди на думці дипломата. Тому він «стріляє вище, щоб вцілити в саму мету.»

Ми зможемо здобути прихильність уряду, керівних чинників і публічної опінії якоїсь держави не погрозами, а здоровими глубокими аргументами. При цьому ми мусимо заінтересувати, кажімо, ЗДА, у факті заіснування самостійної держави. І тут знову: Лев Добрянський, як громадянин ЗДА, може домагатися певних речей від свого уряду, але як президент УККА він може тільки переконувати цей уряд у певних справах, які відносяться до української проблеми.

Тому було, на мою думку кепською дипломатією і елементарним браком такту, запросити, наприклад на одну з попередніх конвенцій УККА одного з високих урядовців у Департаменті Стейту, щоб цей заявив святочно настроєній конвенції УККА, що уряд ЗДА стоїть на позиціях «непередрішенства» у відношенні до України. Проф. Лев Добрянський знав наперід, яка буде заява представника уряду ЗДА. То ж для чийого добра запросив він був цього високого урядовця на конвенцію УККА? Я до сьогодні не можу цього зрозуміти. Збудити злють і ненависть до ЗДА і їх політики? «Експонувати» нелюбих йому осіб чи особу? Одно й друге не приносить ані слави, ані користи українській справі. Тут знову проф. Лев Добрянський виявився може добрим бойовиком, але дуже кепським амбасадором України.

Остання заява — звернення проф. Лева Добрянського, президента УККА, яку спершу помістив католицький щоденник «Америка» під нехристиянським наголовком: «Хто послаблює УККА, помагає Москві» і яку сервілістично помістила вся наша «велика преса», без найменших коментарів, ставить взагалі під знак запиту компетентність, кваліфікації проф. Лева Добрянського бути головою такої поважної української установи як УККА. Ніякий амбасадор не підписався б під таким закликом.

А шкода, велика шкода, бо проф. Лев Добрянський є дуже здібною людиною. Але мабуть, самої здібности, в розумінні інтеліґенції, замало, щоб бути добрим амбасадором.

III

Амбасадор-дипломат, як я уже згадував, виконує тільки політику свого суверена, - монарха, голови республіки, чи, в нашому випадкові, якогось єдиного українського центру, який має право давати настанови й напрямні цієї політики, але ніколи не сміє він говорити в свойому власному імені, чи в імені одної тільки групи. Це одна з найбільш елементарних і суттєвих засад кожного амбасадора, дійсного чи навіть тільки почесного. А політика числиться з фактами, з реальними речами, а не з фантазіями. Місце політики є десь по середині, між донкіхотством і санчопанцтвом, десь між бандерівцями і «круглостольниками». Бо в політиці не вільно торгувати ідеями, найвищими ідеалами, але треба боротися за них крок за кроком, постепенно.

Рівночасно не забуваймо, що в ЗДА, і взагалі в інших країнах вільного світу, де діє наша політична еміґрація, наші амбасадорства, ми не маємо до діла з ворогами, яких треба завоювати, скорити собі. Ми маємо до діла з теперішніми або майбутніми приятелями, тому маємо за завдання переконати ці країни в доцільності і справедливості нашої справи. Інакше мається справа нашої політики на рідних окупованих ворогом землях. Там ми воюємо, бо там наша нація є в стані постійної війни. І цю ріжницю добре мати завжди на увазі.

Як ставиться до цих справ УККА і теперішній його президент — Проф. Лев Добрянський? По-перше, як уже сказано, він ані не визнає існуючого українського державного центру, ані не хоче спричинитися до його поширення, чи до реорганізації, чи навіть до створення іншого, але дійсно єдиного українського центру, який керував би нашою визвольною політикою. Він, так виглядає з його політики і праці, визнав «уряд Стецька» й виконує накази й зарядження АБН. Один приклад, пізніше більше: Конвенції, такі як УККА, підготовляється наперед, особливо, щодо таких технічно-куртуазійних справ, як кому вислати телеграму, привітання. Тому мабуть не було випадком, що таку привітальну телеграму вислано тільки добродієві Я. Стецькові. Це вільно робити Леву Добрянському як особі, але не вільно йому як президентові УККА. Бо як би

там не було, але й сам добродій Стецько згодиться з нами в тому, що він фактично є головою АБН, зн. інтернаціональної організації, що «уряд», який він «очолює» ані не діє в сучасну пору, ані, якщо б і діяв, не має українського визнання. А якщо так, то президент УККА не є і не може бути українським амбасадором, бо не має він дійсного суверена. І найсильніша українська партія не може, і не сміє говорити й діяти в імені цілости української спільноти.

В своюму звіті проф. Лев Добрянський говорить про свої відвідини на Формозі; пропонує конвенції УККА створення «Евразійської Видавничої Компанії», а одним з біжучих завдань діяльности УККА він уважає «поширену інтернаціональну участь в Азійських та Европейських Конференціях, а для того треба забезпечити достатні фонди», пише він. І в цьому напрямі проф. Лев Добрянський іде в розріз з політикою свого суверена. Бо Україна лежить в Европі і як би там не було, українська політика є принаймні в сучасну пору европейською політикою. Азія, до того далекий Схід цієї Азії, Формоза чи Корея лежать і геополітично і політично взагалі дальше як на периферії українського політичного заінтересування.

«Приятелів добре мати і в пеклі», каже народна мудрість, а доба ракет і електронів зробила світ до непорівняння меншим від того, як він був, наприклад, за часів Хмельницького. Уявіть собі, кілько часу забирало нашим чумакам поїхати до Криму й назад, щоб привезти трохи соли! А сьогодні? Але помимо цього «скорочення», «змаління» земної кулі, люди таки не перетворилися в літаючих метеликів, а Україна й далі лежить в Европі, там, де лежала від непам'ятних віків, і там лежатиме вона мабуть аж до кінця світу. Тому хоч приятелів добре мати всюди, то все ж таки практичність і політична доцільність диктує, щоб ми в першу чергу старалися здобути наших сусідів для себе, як приятелів. Формоза добра, але це хвилево за великий люксус.

Ми здобули б політично багато більше, якщоб голову УККА вітав президент Франції чи Італії, або ми мали б свої представництва в Туреччині й Греції, держави й народи, з якими ми маємо так багато спільного, доброго і злого в минулому і які спеціяльно сьогодні є, так би мовити, в нашому протимосковському й протикомуністичному таборі. Але чомусь замість до Анкари чи Атен, замість Парижу й Риму, президент УККА їде до Тайпею і Сеулу. І він навіть вимагає фондів на ці подорожі. Хтось «злобно» заявив буз на конвенції, що проф. Добрянський хоче фінансувати Стецька у його формозькій політиці.

Формоза існує з ласки ЗДА, то ж чи не доцільніше, не практичніше, не «політичніше» намагатися здобути для нашої справи «серце й ум» цієї великої країни? Але в такій праці треба мати такт й джентельменство дійсного великого амбасадорства, а не фанатичного партійця, без огляду якого партійця, американського чи українського. Професор Лев Добрянський має на мою думку, всі дані бути таким добрим амбасадором, але він з незрозумілих для мене причин, закопує свої таланти.

Китайський уряд Чан Кай Шека на Формозі міг би виконати для нас історичної ваги ролю, якщо б він замість приймати на офіційних візитах проф. Л. Добрянського, виступив публічно — як колись б. прем'єр Канади Діфенбейкер - на арені Об'єднаних Націй з актом обжалування проти Москви в обороні права на свободу України! Але китайський націоналістичний уряд на Формозі чомусь цього не робить. Чому ? Чи не повинен би дати нам задовільну на це відповідь президент УККА, доки ми не тільки асиґнували б гроші на його формозьку політику, але взагалі доки включили б Далекий Схід Азії в сферу нашого політичного заінтересування?!

І взагалі: Чи не повинен би «хтось», для національного правопорядку, накреслити обов'язуючу для всіх нас, в тому і УККА, українську визвольну політику?! Це питання — єдиного політичного центру й єдиної української визвольної політики — є надзвичайно важливе і для УККА, особливо коли прийняти за правильну теорію теперішнього УККА, що Український Конґресовий Комітет Америки є чисто американською інституцією. Американській інституції не тільки не вільно, але навіть було б якось дивно провадити самостійну українську державно - визвольну політику. Але за те УККАмерики вільно допомагати країні своїх батьків в її боротьбі за національну і людську свободу. Так робили ірлянці, так працюють сьогодні жиди.

Юрій Артюшенко

У 50-ЛІТТЯ ВЛАСНОПІДМЕТНОГО РЕВОЛЮЦІЙНО-ВІЙСЬКОВОГО ПЕРВОПОЧИНУ

(Закінчення)

3. КРОВНІ АКТИ, НАРОДНЄ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ТА ПОЛІТИЧНО-ДЕРЖАВНА ІНТЕҐРАЦІЯ

Кровні акти революційно-власнопідметного національного й військового первопочину в 1917 році перетопили характер українського народу з м'якого й податливого, на твердий і відпорний чужим ворожим силам та ратифікували всі правні акти, що зродилися тоді з народнього волевиявлення.

Головно завдяки тим кровним актам, Українська Народня Республіка ще в 1917 році, зараз по третім Універсалі, була визнана західнім світом як самостійна держава — в тім і большевицьким урядом у Петрограді.

Вже два перші Універсали були скроплені кров'ю, а зокрема кров'ю поляглих богданівців під час обстрілу потягу, в якім їх полк їхав у бій проти нового — австрійсько-німецького окупанта, що сунув в Україну. А Третій Універсал, що був проголошений 7 (ст. ст.), 20 (н. ст.), листопада 1917 року і в якім були слова, що «однині Україна стає Українською Народньою Республікою», був скроплений кров'ю всього українського народу і то якраз у боротьбі з большевицькою Російською Республікою, яка виповіла Українській Народній Республіці війну 4 (17) грудня 1917 року.

Власне тоді, з кривавих боїв українського народу за Третій Універсал, зродився на порозі нового 1918 року — 9 (22) січня й Четвертий Універсал. І цим Четвертим Універсалом було підтверджено, що формою Української Держави є Українська Народня Республіка. Так само через рік західня вітка українського народу прийняла ту ж саму форму Української Народньої Республіки, дослівно: Західня Область Української Народньої Республіки. Саме слово «область» у цій назві є ствердженням соборницького почуття її творців.

У кровнім акті, що ратифікував правний акт державности Західньо-Української Народньої Республіки, брали участь у боях за Львів і наддніпрянські частини — гарматна дніпровська дивізія, кіннота полковника Долуда та літунський полк, у який тоді вступило також кілька галичан, а між ними й теперішній гр.-католицький священик о. В. Пилипець.

Тож уже в кінці 1917 року, по Третім Універсалі, світ визнав за українським народом право державної нації. Західні держави — Франція, Англія, Італія, Румунія, Сербія, Бельгія й інші — прислали до Києва свої військові місії. Із східніх держав прислала свою військову місію Японія. І вже як самостійна (визнана навіть большевицькою Російською Республікою) від 10 (23) січня 1918 року Україна бере участь у мирових переговорах у Бересті.

І тому, що правні акти 1917 року і пізніших часів були ратифіковані кровними актами — українською та ворожою кров'ю, вони будуть вічно жити в пам'яті українського народу. Бо кровні акти були лише найвищою формою народнього волевиявлення, яке в 1917 році позначилося не тільки виявом волі народніх мас на всенародніх маніфестаціях, на Конґресах, на Військових, Селянських і Робітничих З'їздах, але виявом волі всього народу через його участь у виборах до Установчих Зборів.

З усіх управнених до голосування виборців, більше 80% голосів одержали ті українські національні партії, які були репрезентовані своїми делеґатами в Українській Національній Раді. Большевики тоді дістали в Київській губ. тільки 4 відсотки, у Полтавській — 6 відсотків, у Харківській — 11 відсотків, в інших менше, а в Чернігівській — 20 відсотків, бо вона була сильно сколонізована москалями.

Тож, навіть із цього бачимо, що тільки завдяки всенародньому волевиявленню, з найвищим його виявленням у кровних актах, світ визнав уже в 1917 році де-факто і де-юре (в тім і большевицька Російська Республіка) не тільки державність України, але й саму її форму — Українську Народню Республіку з усіма її атрибутами та військовим і цивільним законодавством, яке значно випереджувало законодавство багатьох держав, зокрема у внутрішній національній політиці.

І так, це всенароднє волевиявлення, що йшло під гаслом «Визнаймо найперш самі себе й визнавши — борімось, а в боротьбі визнає нас і світ» і дало українському народові право державної нації. Парафразуючи гасло під яким ішло всенароднє волевиявлення, ми скажемо: «Будьмо вірні самі собі й у вірності — борімось, а в боротьбі світ підтвердить те, що вже раз визнав».

Бож світ хіба не заперечить того волевиявлення, що дало державність українській нації,

та тих правних і кровних актів, що ввійшли не тільки в історію України, але й в історію світу та тривожать сумління міжнародного політичного світу, хоч він і ховає це під зовнішньою байдужністю до проблеми української державности. Незаперечні факти промовляють за те, що духовими, моральними і політичними вартостями української державної спадщини, хоч би тільки з одного 1917 року, можуть жити сотки українських поколінь, як теж з неї можуть довго користати багато народів світу. Вона стала джерелом тої сили, що не тільки зламала розгін московського месіянізму в його поході на Захід в 1917 і пізніших роках, але й сьогодні є найбільшою загрозою для московського імперіялізму.

Та, на жаль, серед самих нас, українців, є такі, які не усвідомлюють глибокої суті спадщини та тяглости державної дії, що випливає із спадщини як інтеґральна цілість усіх державнотворчих сил і зусиль.

Більшість з нас зачисляє себе до політичної еміґрації. Якщо так, то логічно це зобов'язує нас прямувати до поглиблення свого державно-політичного самопізнання, до піднесення національно-духового і морального самообновлення та до вдосконалення й побільшення отих (Божих талантів) державно-політичних вартостей, що їх дала нам у спадщину українська державна нація. Наша повинність — як очі берегти порядок їх ієрархії. І до цього шлях лежить тільки через пов'язання нашої цьогочасної діяльности з діяльністю історичною, що її уособлює в собі ота державна спадщина, яку Український Уряд і Армія Української Народньої Республіки винесли з України й поклали в основи державної дії в екзилі так, як то було й за часів Пилипа Орлика.

І в 50-ліття власнопідметно-державного первопочину призадумаймось над дійсністю в Україні і в чужині та підведім підсумок нашої совісти — що ми виконали з нашого національного обов'язку, а що ще перед нами.

Ще в час першої світової війни національні ферменти були передвістям власнопідметного національно-революційного первопочину. Так і сьогоднішні національні ферменти серед поневолених Москвою народів як складова частина подій, що почалися в'єтнамською війною, можуть стати передвістям нового 1917 року.

Сьогодні серед народів республік СССР іде державна диференціяція та нав'язання тіснішого взаємного зв'язку. Життя республік набирає скритої національно-державної енерґії-наснаги.

Та Москва на своєму внутрішньому державному відтинку й далі тримається своєї давньої національної політики і проповідує злиття поневолених нею народів в один «совєтський» нарід. Напр., тих, що борються сьогодні в Україні за українську мову, як державну, Москва суворо карає. Централізуючи в своїх руках всі справи освіти, політики й господарства, вона намагається зберегти панівну ролю в Україні.

Використовуючи ім'я України й українців, на міжнародньому форумі вона (так само, як це робила в 1917 році на форумі поневолених народів), кидає кличі «незалежности», «суверенности» й «самовизначення». Національним питанням вона користається, як демагогічною зброєю, щоб порожніми обіцянками створити з національно-визвольних гасел підступне знаряддя і для осягнення своїх панівних цілей у світовім маштабі. Світ, як і завжди, придивляється байдуже до внутрішньої національної політики Москви незалежно від того, чи вона, так би мовити, сталінська, чи вона ленінська. Навіть війна у В'єтнамі нічого не змінила у способі думання Заходу. Не видно познак, щоб Захід змінив своє ставлення до справи державности України, навіть напередодні можливих світових подій.

Що ж ми, політична еміґрація, думаємо сьогодні — у великі роковини — й що будемо робити напередодні можливих подій?

На жаль, ми розбиті, як в думці, так і в дії — і то через ті самі причини, що в 1917 році привели до демобілізації українського патріотичного вояцтва, до передчасної ліквідації Галицької Армії і до перманентних внутрішніх чвар. Головною причиною є брак зрозуміння суті державної дії та «передрішених» у ній чинників: буття і форм нашої державности. Теж із цього неясного сприйняття нами самими суті української державницької спадщини й державної дії випливає оте неясне ставлення зовнішнього світу до «передрішеного» нами в 1917 році державного буття в формі Української Народньої Республіки.

Бож той світ звичайно звик бачити, що в державній дії кожної нації бере безпосередню участь нарід, себто всі його суспільні верстви з усіма своїми політичними угрупуваннями, без огляду на ідеологічно-світоглядову різницю між ними. Цього він у нас не бачить, тому й має сумнів, чи ми насправді віддзеркалюємо прямування українського народу. Та не тільки зовнішній світ, але й сам український нарід на Рідних Землях ставить під сумнів, чи ми справді віддзеркалюємо в собі його волю, як державної нації, виявлену ним уже в Третьому Універсалі 1917 р., потім у Четвер-

тому — 9 (22) січня 1918 року, в Акті Соборности 22 січня 1919 року та остаточно підтверджену кровним актом 31 серпня того ж року в здобутті Києва соборними (галицькими й наддніпрянськими) збройними силами, що тоді були під зверхністю одного головного команданта — Симона Петлюри та одного штабу на чолі з генералом М. Юнаковим.

Так, головною причиною цьогочасного розбиття нашої політичної еміґрації є оте маловірство, а то й невіра в правосильність виявленої волі українським народом у 1917 році та в — органічно випливаючі з неї — тяглість державної дії і законність її наслідства.

І мимоволі пригадується притча про бідного Лазаря, що — по асоціяції — насуває питання: якщо ми не віримо в повноцінність народнього волевиявлення, у правосильність тяглости державної дії та в законність державних атрибутів і їхнього наслідства, то для чого ми відзначуємо пам'ять тих поляглих? Вони ж вірили в те, в правдивості чого ми сумніваємося. Цим невірством ми заперечуємо не тільки перед живими учасниками ті кровні акти, але й перед поляглими лицарями-героями — правдивість того, в що вони вірили й за що вмирали — того, що сьогодні лежить в законних основах державної чинности політичної еміґрації. Якщо ж ми ставимо під сумнів твердження живих учасників тих кровних актів про те, що поляглі в це вірили й за це вмирали, то — за притчею про бідного Лазаря — ми не повірили б і поляглим, якщо б вони встали з мертвих.

Не чекаймо, щоб до нас прийшли лицарі-мученики великого власнопідметного первопочину та влили в нас свою віру, з якою вони відійшли у вічність. Вони не прийдуть, як не прийшов Лазар до братів багача. Самі оновім віру в те, в що вони вірили і що проголошує наш Мойсей, з яким ми вийшли в чужину — Український Державний Центр в екзилі.

Відбудувавши віру в державну думку й в державний чин поляглих у 1917 році основоположників державних традицій нашої доби, прямуймо до інтеґрації всіх наших державнотворчих сил, щоб наш Мойсей, Український Державний Центр в екзилі, міг насправді довести нас до «обітованої землі». І в першу чергу живі учасники великого власнопідметно-державного первопочину 1917 року мусять плекати в себе самих і передавати молодшим поколінням той святий обов'язок, що його накладають на нас відзначувані нами роковини. Сповнім же його!

Володимир Шелест

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДУМ

(Закінчення)

Невільничі думи — це, можна сказати, поетизовані плачі, що ніби перегукуються з дуже давніми формами похоронних голосінь. Себто невільничі думи генетично пов'язуються з ранньою усно-поетичною народною творчістю, з давнішою добою.

У думах цієї групи можна зауважити подібні композиційні елементи, які в більшій, або в меншій мірі уподібнюють окремі місця текстів. Наприклад, коли порівняти «Плач невільників на каторзі» з «Думою про Марусю Богуславку» та з «Плачем невільника». При порівнянні побачимо безсумнівну схожість деяких місць, котрі своїми наборами слів ніби уявляють собою перенесені фрагменти із обнієї думи до другої. Для прикладу слід навести ті місця, де висловлюються прокляття землі турецькій і благання порятунку та прославлення віри християнської й народу рідних сторін.

— «Ти, земле турецька, віро бусурманська,
Ти, розлуко християнська!
Уже бо ти розлучила не єдиного за сім літ войною:
Мужа з жоною, брата з сестрою,
Діток маленьких з отцем і маткою.»

(«Плач невільника»).

— «Ти, земле турецька, віро бусурманська,
Ти, розлуко християнська!
Не одного ти розлучила з отцем, з матір'ю,
Або брата з сестрою,
Або мужа з вірною жоною!»

(«Плач невільників на каторзі»).

— «Визволь, Боже, бідного невольника
На свято-руський берег,
На край веселий,
Між народ хрещений!...»

(«Плач невільника»).

— «Визволь, Боже, всіх бідних невольників
З каторги бусурманської,
У край веселий,

У мир хрещений . . .»
«(Плач невільників на каторзі»).

— «Ой, визволи, Боже, нас усіх, бідних невольників
З тяжкої неволі,
З віри бусурманської,
. . . .
У край веселий,
У мир хрещений . . .»
(«Дума про Марусю Богуславку»).

Зіставляючи для порівняння деякі місця дум із зразками похоронних голосінь, — легко зауважити, що як і в думах, так і в голосіннях подекуди мають місце дещо подібні вислови. Тут доречно зіставити, наприклад, місце з тексту голосіння — приговорювання жінки над померлим чоловіком та слова сестри, якими вона звертається до брата-козака в час прощання:

— «Хозяїне мій, господарю мій!
Приятелю мій, розкіш моя!
. . . .
Звідки я тебе буду виглядати?
Чи з гори, чи з долини, чи з високої могили?»
(Голосіння).

— «Брате мій милий,
Як голубонько сивий!
. . . .
Відкіля тебе, брате, виглядати?
Чи із чистого поля, чи од Чорного Моря,
Чи із славного люду Запорожжа?»
(Прощання козака)

Із наведених прикладів видно, що така подібність у побудові словесних зворотів як у голосіннях, так і в думах зумовлена спільністю першоджерел старих усно-поетичних народних традицій, з яких брали початки для свого розвитку і голосіння і думи. Л. Білецький, наприклад, пояснює це такими словами:

Із цього всього випливає те, що голосіння можна вважати тією основою, з якої вийшла дума, як уже вища рецитація в устах індивідуального професійного співця, бандуриста-кобзаря.

Отже початки козацького епосу ховаються або в широкому репертуарі билин і кантів, як дума про Олексія Поповича, про вдову і трьох синів, то в широкому репертуарі імпровізаційно - речитативного нерівнорядкового стилю образів та мотивів українських голосінь . . .[18].

Слідкуючи за розвитком наростання елегійного мотиву в думах про лицарську смерть козаків, можна відчувати, що сильніші ноти елегійного звучання наростають у кінці сюжетної розв'язки композиційного задуму.

У думах цієї групи відчувається пляномірне чергування настроїв: спочатку патріотичне піднесення, що опановує козаком, дальше наступає рішення йти в козакування, потім розв'язка дії на полі бою, опис смерти козака-лицаря, а на закінчення вводиться прославлювання героїки і чести.

—«Піду я, мати, на Черкень-Долину гуляти,
За віру християнську одностайно стати,
Лицарської слави доставати,
Козацьких звичаїв добре знати.»
(«Дума про Івана Коновченка»).

Подія героїчного бою оспівується скорішим темпом. Розповідається як козак розгаряченим конем врізається у ворожу гущу кримців та ногайців, як їх «з коней збиває, з пліч голови знімає». Але скоро його обступають вороги і він гине в нерівній боротьбі. Тут настрій змінюється, сповільнюється темп. Бадьорі ноти замінюються сумними. Співець-кобзар дальше веде мову голосом схвильованого ліризму про те, як наспілі позаки-побратими ловлять у полі коня загиблого героя, як копають могилу та кладуть на вічний спочинок одчайдуху-звитяжця.

— «Із оружжя стріляли,
Козацькую славу прославляли,
Семиперстную могилу насипали.»
(«Дума про Івана Коновченка»).

Вглиблюючись у зміст цієї думи, мимоволі приходить на гадку «Слово о полку Ігоревім»; приходить на думку розподіл мотиву «Слова . . .», де також у подібному порядку наступає чергування настроїв: патріотичне піднесення й бажання йти здобувати «собі чести, а князеві слави»; дальше образна картина героїки дружинників-русичів; ще дальше — трагічний кінець: «впали стяги Ігореві», а сам Ігор замість того, щоб «списа переломити в кінці поля Половецького», або «напитися шоломом з Дону» — змушений «пересісти із сідла золотого у сідло невольниче».

Як видно із повищого порівняння, подібність розподілу мотивів, як і чергування настроїв у «Слові . . .» й у думі — виключає всяку випадковість. Тут, очевидно, проявляється органічна тяглість традиційних нашарувань, проявляється сила безперервної акумуляції лірико-епічних елементів в українській поетичній творчості, що, безсумнівно, свідчить про генетичну давність вироблених норм для творчої естетики в царині поезії.

Серед дум, у яких оспівується побутову мораль, особливо вирізнюються дві думи: «Утеча братів з Азова» та «Дума про вдову і трьох синів». Ці думи мають у своєму змісті високоідейну моралістичну насиченість. У них дуже яскравими прикладами підкреслено потребу доброзичливости й міцного родинного зв'яз-

---
[18]. Білецький, Л., *Іст. укр. літ.*, ст. 249.

ку; зображують сумні наслідки, які сталися з членами тих родин, серед яких не було щиросердечних взаємин родинного чуття.

У першій думі зображено трагічний приклад егоїстичного користолюбства, через що доля гірко карає винуватців. Старші брати покинули в безлюдному полі свого молодшого брата на загибіль, поспішаючи домів з надією, що при розподілі батьківського майна їм дістанеться також і частина молодшого брата.

— «А буде отець-мати помирати,
І будем грунти-худобу на дві часті паювати,
І третє між нами не буде мішати.

Тут теє промовляли,
І не сизі орли заклекотали,
Як їх турки-яничареньки із-за могили напали,
Постреляли, порубали,
Коні з добиччу назад у Туреччину позавертали.
Полягла двох братів голова вище річки Самарки,
Третя в Осаур-могили.»

(«Утеча братів з Азова»).

Багатомовний вміст повчаючої моралі звучить у другій думі, в якій йде мова про невдячність дітей, що виганяють на скитання свою стареньку матір. Правда, в цій думі кінець не такий трагічний, бо сини приходять до висновку, що заподіяну кривду треба злагіднити й перепрошують покривджену матір.

Ідея, що кривду можна злагіднити, направити — проявляється також у «Думі про Олексія Поповича».

Думи про Хмельниччину в основному оспівують відомі історичні події із козацько-польських боїв. Ці думи за своїми мотивами складають мішану групу, в якій основний патос стосується героїки в ім'я національної справедливости. Ідейний стрижень змісту — державний патріотизм. Ліризм у думах цієї групи притишений, а елегійність майже відсутня, бо головна увага зосереджена на громадсько-суспільних, на державно-національних інтересах. Іншими словами — державне бере перевагу над особистим, як це видно в нижченаведеній думі:

— «Як із день-години
Счинилися великі войни на Україні,
Оттогді ж то не могли обібратись,
За віру християнську одностайно стати;
Тільки обібрався Барабаш та Хмельницький,
Та Клиша Білоцерківський . . .
. . . . .

Ей, козаки, діти, друзі-молодці!
Прошу я вас, добре дбайте.
Од сна уставайте,
Руський Отченаш читайте,
На лядські табури наїжджайте,
Лядські табури на три части розбивайте,
Ляхів, мостивих панів, у пень рубайте . . .»

(«Дума про Хмельницького й Барабаша»).

З огляду на те, що ліризм і елегійність у цих думах випуклюється в меншій мірі, ми залишаємо їх, обмежившись тільки до коротких вказівок відносно тематичних ознак, про які сказано вище.

Більше уваги нам треба присвятити поетиці дум та їх виконавцям, беручи в обсяг зору той фактичний матеріял, який доступний до опрацьовування.

Поетика українських дум

Говорячи про поетику дум, треба в першу чергу зазначити, що та поетика дуже своєрідна, бо вже при першому порівнянні думи з історичною піснею зразу виявляється різниця між ними помимо того, що існує очевидна тематична спорідненість між цими двома жанрами поезії, якщо йдеться про ті історичні пісні, які відображують у своєму змісті ті самі часи, що й думи. Наприклад, сюди можна включити пісні про Байду, І. Сірка, Нечая та інші.

Однією із найбільш характеристичних особливостей думи являється її метрична побудова. Якщо історичній пісні властива чітка ритмічно-куплетна структура з відповідним поділом на коліна та цезурний поділ складів рядка й усталеним римуванням, найчастіше за зразком «абаб», чи «аабб», — то в думах не маємо такої чіткости ні в підборі рядків з однаковою довжиною, ні в ритміці римування. Думи не мають однакової довжини рядків. Записи текстів показують, що в думах мають місце короткі рядки (4-5 складів) і довгі (до 20 і більше складів). Рядки римуються так, що декілька їх підряд співпадають одній римі, у більшості — тирадній, дієслівній, наприклад: «принімав», «сідав», «пробігав», «скидав», «споминав», «називав» і т. д.

Часто зустрічається в думах коренеслівна й синонімічна тавтологія: «знає-відає», «плачеридає», «біжить-підбігає», «клене-проклинає», «грає-виграває» та багато інших, подібних. Крім того, як видно з текстів, виконавці дум залюбки послуговувалися складними синтаксичними будовами речень, а також і старослов'янськими архаїзмами.

Після групи рядків поєднаних римою в думах часто слідує неримована група рядків, яка знову змінюється римованою. Така побудова дум виключає якусь сталу строфіку, бо коли б ми й назвали ці групи, бодай умовно, строфами — то все ж таки треба сказати, що строфічні повтори для дум невластиві, бо в них без повторів виконується текст. Виконавець думи тільки дбає, щоб створити відповідний настрій та подати закінчену думку, пі-

сля чого наступає перегра самого лише інструменту кобзи чи бандури, а тоді знову переходить до чергової думки-образу.

Побудова думи, як уже згадувалося, складається з трьох частин: заплачка (вступ); розгорнута розповідь з ліричними відступами; заключаюча кінцівка. Кінцівка часто дуже подібна, або й однакова, у групах дум, що зближені тематичною тканиною подій.

Заплачка — це традиційна манера, що знайомить слухача з місцем подій, розкриває перед ним вступний образ:

— «Що на Чорному Морі,
На камені біленькому,
Там стояла темниця кам'яная.
Що у тій-то темниці пробувало сімсот козаків,
Бідних невольників.»

Подавши таке образне введення, виконавець думи веде далі мову про подію, послуговуючись засобами постійних епітетів, що охудожнюють мову; порівняннями, що підкреслюють і урізноманітнюють образність, придають музичности тощо; застосовує елементи художнього вимислу, типізації окремих деталів, жалощів, драматизму трагічних місць.

Закінчивши розповідь, виконавець закінчує думу кінцівкою, якою висловлює похвалу лицарству козацькому, вірі християнській, українській землі. У тих, що оспівують окремих героїв, у кінцівках прославлюється їхні заслуги.

Варто також звернути увагу на музичні особливості дум; відмітити риси поєднання слова й музики, на основі чого базована їх своєрідна мелодійність. З цього приводу доречно покликатись на М. Гордійчука, керівника відділу музики фольклору Академії Наук УРСР, який присвятив цікаву розвідку музичним особливостям дум [19], де пише, що «музична форма дум являє собою певний інтонаційно-мелодичний комплекс, який становить основу для індивідуальної творчості народного співця».

Вивчаючи музичну природу дум, — пише М. Гордійчук, — слід звернути увагу на таку характерну рису яка сильно відрізняє їх від інших жанрів народної творчості. Йдеться про славнозвісний думний речитатив, про ту пристрасну мелодичну деклямацію, яка з такою величезною силою впливає на слухача. Саме в речитативі, який становить основну частину музичного тексту думи, найяскравіше проявляється відмінна особливість цього жанру — нерозривний органічний зв'язок музики і слова. Речитатив, мелодійна деклямація, як ніяка інша форма музичного мислення, дає необмежені можливості і засоби проникнення у зміст твору, відтворення і посилення найтонших мовних інтонацій, що збагачує тим самим звучання живого слова.

... Основним ладом українських дум є мінор і його різновидності (дорійський, фрігійський). Завдяки хроматизації кожний з названих ладів зазнає істотних змін, необхідність яких також викликана вимогами обраної передачі гами емоцій і настроїв прагненням особливо відзначити патетичні місця. Звичайно, певний вплив на ладову специфіку тієї чи іншої думи має і стрій кобзи, на якій співець собі акомпанує [20].

Розглядаючи елементи поетичної й музичної структури українських дум, треба сказати, що форми поетичної рецитації, як це зауважив Ф. Колесса, «заховалися майже виключно в лівобережних губерніях, натомість у галицько-руських нема слідів рецитованої поезії» [21]. Це саме підтверджують й інші джерела. Наприклад, можна навести уступ із збірника «Эпос славянских народов», де також зазначено, що «в западноукраинских местностях думы почти не записаны»; сліди побутування дум найбільш помітні на тій території,, яка зв'язана з активністю козацтва [22].

Творці й виконавці дум

Більшість дослідників думового епосу вважають, що творцями дум були самі учасники подій; вони й були також першими виконавцями своїх творів, а потім їхні твори переходили в народ, підхоплені талановитими співцями-бандуристами-кобзарями. Отже, тут не має двох думок. Щоб відтворити подію й надати їй правдивого епічно - ліричного звучання — треба її пережити. Т. Шевченко подав дуже характеристичний образ такого учасника козака Степана в поемі «Невольник»; неменш образно описав місійну ролю кобзарів французький історик Альфред Рамбо:

Від села до села, намацуючи курний шлях своїми сукуватими палицями, вони ішли будити приспаний затамований гнів ніжними й тужливими звуками свого інструменту, вони були благовісниками свободи української, виступали як вербувальники війська запорозького ... Біля закуреної хати стільки раз співали вони про зухвалий тріюмф неправди про те, що день кари настане ... [23].

Історик Скальковський називав бандуристів «істинними скальдами війська запорозького» [24];

---

19. Гордійчук, М. М., «Про музичні особливості українських народних дум та історичних пісень» (*Іст. епос сх. слов'ян).* Гордійчук правдоподібно базував свої висновки про ладову будову дум на праці М. В. Лисенка, якого згадує. Однак нічого не говорить про музичні дослідження Ф. Колесси (Мелодії українських дум. Львів 1910).

20. Там же, у Гордійчука, ст. 164-66.

21. Колесса, Ф., «Мелодії українських дум» (див *Міжслов'янські фольклористичні взаємини,* ст. 63).

22. *Эпос славянских народов,* ст. 99.

23. Лавров, Ф. І., «Творці та виконавці укр. героїчного епосу», ст. 63.

24. Лавров, Ф. І., «Творці та виконавці укр. героїчн. епосу», ст. 60.

А. Луначарський — «Гомерами України»; М. Гоголь звав їх охоронцями боєвої слави нашої батьківщини [25].

Маємо відомості, що кобзарі входили до запорозького війська, діставали платню як члени полкової музики. Коли треба було вирушати в похід козакам, «кобзарі також сідлали коней і їхали разом з козаками». Відомо також, що Богдан Хмельницький використовував кобзарів для аґітаційних цілей по містах і селах України.

> Коли Україні загрожувала небезпека, коли ворог руйнував міста і села, коли стогнала земля, охоплена полум'ям пожеж, народні співці були в перших рядах борців, вірних захисників батьківщини; своїми патріотичними думами та піснями вони викликали горячу ненависть до ворогів, піднімали народ на героїчні подвиги в ім'я правди і справедливости [26].

Як безпосередніх учасників походів, боїв та пропаґандистів визвольних ідей серед народу, — кобзарів карано й переслідувано. Так, наприклад, у часи «Коліївщини» трьом кобзарям відрубано голови (Прокопові Скрязі, Василеві Варченку, Миколі Соковому) за те, що вони «гайдамакам на бандурі грали». Зазнавали переслідувань українські кобзарі й зі сторони російсько-царських адміністраторів. Як зазначає Ф. Лавров, кобзарі змушені були шукати оборони від таких переслідувань. Вони зверталися до наукових інституцій з проханням заступництва. Писали до Московського археологічного товариства за дозволом на право «співати й грати» [27].

Не помогло кобзарям і заступництво археологічного товариства. Переслідування кобзарів царським урядом продовжувалося й далі. Одним словом, народові заборонялося слухати самого себе з причин самозрозумілих.

Розглянувши в такому обрамуванні українські народні думи, треба підкреслити, що вони, так саме як і старі грецькі елегії, у своєму тематичному поділі відображали в різноманітних відтінках життеві події своїх часів, уплітаючи до своєї поетичної канви найсприємливіші для людської душі мотиви: і патріотичну героїку, як у елегіях Калліна, Тіртея; і мотиви повчаючо-моралістичні, як у елегіях Фокіліда; і мотиви задушевного ліричного суму, яким також особливе місце відводив у своїх елегіях, чутливий до найглибших нюансів людського настрою, Мімнерм.

Коли ж ще при такому тематичному порівнянні вказати на такі, спільні для дум і старогрецьких елегій, особливості, як сольо-речитатив, довільна ритміка, переважаючий мінор дорійського й фрігійського ладів — то це ще більше схиляє думку до переконання, що ця подібність — не випадковість, а скоріше очевидний слід чинної тяглости поетичних традицій.

---

25. Там же, ст. 60.
26. Там же, ст. 61.
27. Там же, ст. 67.

БІБЛІОГРАФІЯ

Білецький, Л. *Історія української літератури,* т. І., Народня поезія, Авгсбурґ 1947, (328 ст.).

Багатырев, П. Г. (сост.). *Эпос славянских народов,* Хрестоматия, Госучпедизд., Москва 1959.

Гордійчук, М. М. «Про музичні особливості українських народних дум та історичних пісень», *Історичний епос східних словян,* АН УРСР, Київ 1958, ст. 164-168.

Гуслистий, К. Г. «До питання про історичні умови виникнення українських дум». *Історичний епос східних слов'ян,* ст. 119-128.

Лавров, Ф. І. «Творці та виконавці українського героїчного епосу», *Історичний епос східних слов'ян,* ст. 59-85.

Одарченко, П. «Думи», стат. в *Енциклопедії українознавства,* Мюнхен — Нью Йорк, 1949, т. І.

Рильський, М. «Героїчний епос українського народу», *Історичний епос східних слов'ян,* ст. 39-58.

Сидоренко, Г. К. (упоряд., підготовка текстів та примітки), *Українські народні пісні,* частина І., Київ 1964; частина 2, Київ 1965.

Срезневський, І., *Запорожская старина,* Харьковь, 1833, ч. І., кн. І., ІІ., кн. ІІІ.

Сухобрус, Г. С., *Українсько-російські фольклорні зв'язки,* Київ 1963, в-во АН УРСР.

Цапенко, І. П., *Питання розвитку героїчного епосу східних слов'ян,* Київ 1959, в-во АН УРСР.

Чижевський, Д., *Історія української літератури,* від початків до доби реалізму, Нью Йорк 1956, видано УВАН у США.

Чичеров, В. І., «Підсумки робіт і завдання вивчення російських билин та історичних пісень», *Історичний епос східних слов'ян,* ст. 11-38.

Шевченко, Ф. П., «Серби і болгари в українському козацькому війську 17-18 ст.», *Питання історії та культури слов'ян,* в-во Київського університету, 1963, ст. 67-86.

ПРЕСА І ЧИТАЧ

«Декларація Українських Самостійницьких Політичних Організацій»

«Америка», 3 лютого

На сторінці 3-ій цього щоденника читаємо довгу декларацію «в справі співпраці в системі УККА» слідуючих організації:

Організації Оборони Чотирьох Свобід України (ООЧСУ), Української Гетьманської Організації (УГОА), Спілки Визволення України (СВУ) в ЗДА, Союзу Земель Соборної України — Селянської Партії в ЗДА, Українського Союзу Політичних В'язнів в ЗДА і Асоціяції б. Українських Політичних В'язнів совєтського й інших тоталітарних режимів, в ЗДА.

Вже сама назва «самостійницькі» насторожує вас. Якщо, в широкому розумінні, вся українська еміґрація є політична, тоді і всі її організації є також політичними. Хіба в такому змислі дві організації політичних в'язнів підписали цю «Декларацію»?! В такій інтерпретації кожна кредитівка, кожне спортове товариство — є також політичні. Якщо додержуємося такої інтерпретації, тоді вся українська політична еміґрація і є, логічно, самостійницька. Чому ж тоді називати себе «самостійницькими» так, мовляв, національно-політична еміґрація має несамостійницькі організації. Певажні бо організації підписали цю декларацію, щоб на це не звернути уваги. Слід було авторам призадуматися, а не суґерувати українській політичній еміґрації думку заломання самостійницького фронту на еміґрації, чи з легкої руки політизувати кожну національну організацію.

В цій декларації, між іншим, читаємо (підкресленя наші):

«Самостійницький табір **найльояльніше співпрацював з усіми громадськими організаціями,** зокрема з братськими Союзами й іншими організаціями, **та уступав із своїх вужчих організаційних цілей** в ім'я добра сконсолідованої дії в користь допомоги українському народові визволитися з-під комуністично-московської окупації. Ці організації пробували усією силою ідейних арґументів переконати до такої сконсолідованої праці і співпраці всі політичні групи, які на IX Конґресі вели нічим неоправдану тактику опозиції. На жаль, ці заходи тоді не дали успіху з тієї причини, що деякі опозиційні групи **воліли вибрати тактику оборони** тих кількох малих щодо членства груп, **які вже віддавна проявляють таку діяльність,** що в практиці є запереченням основних принципів статуту УККА і засадничих постанов Конґресів Українців в Америці, та яка змагає до переоцінки самостійницьких політичних позицій УККА по лінії т. зв. культобміну, приязних зустрічей із висланцями совєтсько-московського окупаційного режиму в Україні, «будування мостів» між українською еміґрацією і УССР, як «українською» державою, та підмінення політики активної боротьби проти совєтсько-московського імперіялізму, капітуляцією перед ворогом.

Самостійницькі організації **співпрацювали в минулому і є готові співпрацювати** дальше на виразних демократичних підставах із кожною українською громадською чи політичною групою чи партією, якщо вони стануть на тій самій основі громадської і політичної діяльности з дотриманням у практиці, а не тільки на словах усіх ідеологічних принципів УККА».

Як бачите, Читачу, від назви починаючи, і на цитованих нами заявах кінчаючи — виходить, що вище названі Організації це «сіль української землі». І то так в ідеологічній, політичній площині, як навіть щодо кількости членства. Справді, коли ви приглянетеся ближче нашому організованому життю, то побачите, яке «велике» число членства цих Організації при національній праці. Подивіться тільки на «велику» кількість членства гетьманців, СВУ, селянської партії, при національній роботі у свойому осередку. Підрахувавши їх, порівняйте з числом ОДВУ і БО, з членством ОДУМ і всіх тих, які складають Комітет Громадської Єдности і тоді одержите правдиву відповідь. «Малі щодо членства», як говориться в Декларації, відійшли, а «великі» щодо членства — залишилися в екзекутиві УККА і мають відвагу ще й про це декларативно заявляти.

З Декларації довідуємося, що названі Організації «співпрацювали в минулому» з іншими організаціями чи партіями. В ім'я цього вони навіть уступали «із своїх вужчих організаційних цілей». Готові вони це робити і сьогодні. Тільки сьогодні на перешкоді стоїть, мовляв, «будова мостів» між еміґрацією і урядом УРСР, яку роблять члени КГЄ. Уявіть собі, що дійсно, твердження це сьогодні відповідає правді. Які ж бо тоді перешкоди були і є, напр., гетьманцям і бандерівцям співпрацювати з іншими в Національній Раді?!

Названі Організації відкликаються не до слів, а до діл, до практики. На словах легко бути «великим» своїм членством, «найльояльніше співпрацювати», «уступати із своїх організаційних цілей» тощо. На практиці це далеко тяжче, хоч неспівмірно корисніше для визвольної справи. А слово без діл нікого не переконує.

«Жидівський Конґрес про українців»

«Гомін України», ч. 7 (926)

«Жидівський Конґресовий Комітет у Канаді відмітив 75-річчя українського поселення у Канаді в своєму бюлетені з січня 1967 року.

«Еміґранти — читаємо там — прибували до чужої і незнаної країни, залишаючи за собою свої хати, родини, приятелів, все їм відоме. Вони здебільша приїздили з валізами у яких не було багато майна, але ці еміґранти мали віру і сильні плечі. Сонце виспівувало їм завзяття в літі, а довгі зимові ночі охолоджували їх доброту. Це були піонери, простодушні люди з багатьох країн, які розмовляли різними мовами. Вони опанували пустелі, загосподарили країну і допомогли створити націю.

Між цими еміґрантами, що поселилися на канадському заході, українці мають надзвичайні заслуги. Хлібороби в своїй країні, вони скоро пристосували свій попередній досвід до канадських умов, допомогли зробити прерії колискою хліба Північної Америки.

Вони не обмежили свого вкладу в канадське життя лише до сільського господарства. Сьогодні около 500,000 канадців українського походження знайдете активними учасниками на всіх відтинках канадської суспільности. Багатокультурна концепція канадської нації дає змогу їм зберегти свою мову і культуру для збагачення нас всіх.

У канадській мозаїці вони зв'язали свою долю з долею не-брітанського і не-французького елементів. Це відомий «третій елемент», який сьогодні творить третину канадської суспільности. Жидівська громада в Канаді з признанням висловлює свої найкращі побажання канадським українцям з нагоди 75-річчя їх поселення у цій країні.»

«Дивний і великий»

«Укр. Слово», Париж, ч. 1 (317)

«В жовтні 1966 р. Пікассо минуло 85 років і уродини справляє йому весь мистецький світ, зокрема ж Париж. Не шумним балем, не тортом зі свічками й шампанським, а ретроспективною виставкою його творів. 300 полотен, 200 скульптур, 130 зразків кераміки, 200 рисунків — заповнили Велику й Малу палати на Авеню Александра III. Кілька десятків полотен і 200 рисунків виставлено додатково в найкращих ґалеріях, а 200 ґравюр у Національній Бібліотеці.

Про Пікассо багато знається, бо ім'я його не сходить зі сторінок світової преси ось вже пів століття. Але щойно побачивши ці виставки, можна собі здати справу з його геніяльности, люблячи чи не люблячи його. Всі епохи його творчости представлені щедро: від «синьої», почерез «рожеву», «чорну», кубістичну, неоклясичну, «балетну», аж до «варіяцій» останніх років. Ми ще додали б за О. Грищенком — і «епоху імітацій», якої згущення припадає на перші роки нашого століття.

У 12 років Пікассо краще рисував, як читав чи писав, а в 25 літ доходив до повної досконалости вислову, до якої іншим мистцям не вистачає й усього життя. Цю свою досконалість він і виливає в імітаціях великих майстрів пензля. Від першої картини виставки віднаходимо без найменшого труду наслідування Ґої, Пуссена Тулюза-Льотрека, Матіса, Ґоґена, Сезана, Шаґаля й навіть наївного Руссо-Дуаньє. Щиро захоплюємось ніжністю «рожевого» періоду, уважно слідкуємо за розвитком кубістичного, з усміхом граємося в піжмурки з очима, що скачуть по профілях.

Але наш усміх скоро зникає перед насилуванням людського тіла. Червоні, надуті чудовища з малими голівками скоро уступають місце хворобливому розчленуванню. Гнівно посічені, здеформовані частини тіла, зліплені геніяльним пензлем, кричать з гігантських полотнищ сльозами, болем, жахом, наготою.

Виходимо приголомшені величчю його таланту, горячкою плодовитости, але й з дивним почуттям. Здається, що весь феномен Пікассо таки походить від його геніяльного опанування техніки. Дійшовши до досконалости в володінні засобами малярського мистецтва, він мусів дійти до розкладання цього мистецтва на частини.

І може правдиво звучать його слова про власну творчість: «Малярство сильніше від мене, воно робить, що хоче зі мною». Та ми не можемо позбутись почуття, що Пікассо робить з нами, що хоче, Навіть після освіжуючих відвідин Малої палати, в якій приміщені його цікаві рисунки та чудова кераміка й цікава скульптура.»

Катерина Штуль»

«З'їзд Українського Олімпійського Руху»

Інф. Служба УОК (Українського Олімпійського Комітету)

«Нью Йорк (Інформаційна Служба УОК). — 10 грудня 1966 р. в Українському Інституті Америки відбувся перший З'їзд Українського Олімпійського Руху в екзилю, який змагає за участь України в Олімпійських Іграх.

З'їздом кермував д-р Богдан Шебунчак, а секретарювала п-і Стефанія Букшована. В часі З'їзду діяли комісії: резолюційна, в склад якої входили д-р Юрій Криволап (голова), Осип Зінкевич і Володимир Бакум (члени) та

номінаційна, до якої входили Павло Дорожинський (голова), Володимир Процик і Оксана Бак-Бойчук (члени).

У висліді З'їзду вибрано Екзекутиву Українського Олімпійського Руху на чужині в такому складі: д-р Богдан Шебунчак — президент, д-р Юрій Криволап, проф. Мирон Куропась і ред. Зенон Снилик — віцепрезиденти, О. Зінкевич — ген. секретар, О. Шевченко — секретар, проф. Є. Федоренко і В. Процик — члени.

До Контрольної Комісії вибрано, д-р В. Михайлів — голова, П. Дорожинський, проф. П. Войтович, В. Бакум і С. Букшована — члени. Почесними членами УОК вибрано д-ра В. Білинського і п. Є. Скоцка.»

«Протест проти большевицького терору»

«Вільне Слово», 14 січня 1967

«Заініціовані Ідеологічно Спорідненими Націоналістичними Організаціями — ІСНО (ОДВУ в ЗДА, УНО в Канаді, УНЄ у Франції) Протестні Віча проти арештів і большевицького терору в Україні охоплюють цілу українську спільноту в діяспорі. Навіть ті середовища і часописи, які стояли осторонь, під тиском публічної опінії, змінили своє наставлення і теж включаються в протестну акцію. Екзекутива УККА на своюму останньому засіданні, яке відбулось 8-го грудня в Нью Йорку, прийняла рішення, що всі Відділи повинні зорганізувати такі Віча в місяці січні 1967 року.

В суботу 10-го січня 1966 р. чотирнадцять організацій Нюарку і околиці ОДВУ, ОбВУА, ОПБВУ, УЗХ, «Зарево», «Самопоміч», «Орлик», ОУРДП, Публіцистично - Науковий Інститут, СУА, Т-во Прихильників УНР, «Чорноморська Січ», і Т-во Прихильників ОДУМ-у влаштували Протестаційне Віче проти російського терору, арештів і переслідувань в Україні.»

«Конференція Професіоналістів у Нью Йорку»

«Вільне Слово», 18 лютого

«Після інформаційних нарад представників різних українських професійних організацій в Америці, відбулася в Нью Йорку в Українському Інституті Америки, 1-го лютого ц.р., поширена нарада, на якій прийнято статут Конференції Українських Професійних Товариств. На внесок голови Українського Лікарського Товариства д-ра Богдана Олесницького рішено, що представник кожної членської організації головує в Конференції щорічно за абетковою чергою.

Нарадою проводив інж. Ів. Мокрівський, поруч якого делегатами Товариства Українських Інженерів, ініціятора цієї справи, були Методій Борецький, Степан Процюк, Остап Балабан і Петро Грицак. Товариство Українських Лікарів репрезентували д-р Богдан Олесницький, д-р Роман Осінчук і д-р Степан Ворох, — Асоціяцію Українських Професорів — проф. Тарас Гунчак і проф. Іван Фізер, — Спілку Українських Журналістів в Америці — д-р Роман Голіят, — Т-во Українських Бібліотекарів — д-р Олександер Соколищин і Іван Кобаса, — Т-во Українських Правників — Богдан Дзерович, — Т-во Українських Ветеранів — д-р Юрій Білик і д-р Володимир Вірщук, і Т-во Українських Кооператорів — ред. Роман Ільницький.

Поруч з організаційними справами Конференції, найбільше часу й уваги на тій нараді забрала справа відносин в Українському Конгресовому Комітеті та конечности переведення консолідації.»

З листа Голови ВО УНРади М. Лівицького до прем'єр-міністра Австралії

Бюлетень УІБ (Українського Інформаційного Бюра), ч. 1 (202)

Високоповажаний Пан Гаролд Голт
Прем'єр-Міністр Австралії,
Канберра, Австралія.

Мюнхен, 13 лютого 1967 р.

Ексцеленціє,

Виконавчий Орган Української Національної Ради довідався, що в Сенаті Австралії відбулася дискусія з приводу участи деяких членів австралійського уряду в урочистостях «Тижня Поневолених Націй». При тій нагоді сенатор Генті заявив від Вашого імени, що уряд Австралії не визнає законности введення трьох балтійських держав — Естонії, Латвії і Литви — в склад Совєтського Союзу, але визнає Україну як складову частину цієї країни. Далі сенатор Генті додав, що австралійські представники висловили погляд Австралії на совєтський колоніялізм чимало разів в Об'єднаних Націях у минулому й будуть продовжувати далі це робити при відповідних нагодах.

Вітаючи неґативне наставлення уряду Австралії до совєтського колоніялізму, ми проте з жалем стверджуємо, що Ваш уряд, Ексцеленціє, не виявляє належного зрозуміння і симпатії до проблеми України, яка була помимо її волі насильно введена в склад Совєтського Союзу і яка продовжує боротьбу за свою свободу і незалежність . . .

Не зважаючи на майже 50-літнє перебування України під совєтсько-московським пануванням, український народ далі прямує до свободи, демократії і незалежности. Незаперечним доказом цього є постійний спротив українців

проти накинутого їм силою режиму. Цей спротив у минулих роках нераз приймав форму збройних повстань.

Мета українського народу — відновити свою демократичну незалежну державу і прилучитися до майбутньої об'єднаної Европи з погляду політичного, господарського і культурного. Відновлення української незалежної держави, так само як і незалежних держав інших неросійських народів сучасного Совєтського Союзу, є безумовно в інтересі Европи. Неподільна великоросійська імперія, навіть без комунізму, являтиме собою завжди загрозу для Европи й інших континентів, бо гін такої імперії поширити своє панування на Індію, Персію, арабські країни й Африку не припиниться ніколи...

В Україні існує тепер потужна модерна індустрія і вона має в своєму розпорядженні тисячні кадри національно свідомих інтеліґентів, зокрема в ділянці наукових дослідів. Національна свідомість особливо розвинена тепер серед молодшої ґенерації українців, що виявляється все новими вимогами в національній ділянці, що їх виставляють українські письменники, робітники шкільництва й студенти.

Тому, що, як було сказано вище, український народ непохитно прагне відновити свою справді незалежну і демократичну державу, ми були б вдячні урядові Австралії, якби він у своїх виступах на міжнародньому форумі, зокрема на форумі Об'єднаних Націй, як це колись зробив прем'єр-міністр Канади Діффенбейкер, підтримував справедливі стремління України до свободи і незалежности.

Прийміть, Ексцеленціє, запевнення моєї глибокої пошани,

Микола Лівицький
Голова Виконавчого Органу
Української Національної Ради

«Про туристику до Маямі на Флориді»

«Новий Шлях», 18 лютого 1967

В статті під повищою назвою С. Паладійчук дає різні поради туристам-українцям до Маямі на Флориді. Між іншим, читаємо тут:

«Часом у воді появляються голубі звірятка з довгими тороками. Вони мають в собі в тих тороках отрую дуже шкідливу для тіла людини. Треба берегтися перед цими отруйниками. Не треба ходити босо по травниках, бо тут на траві буває часто теж різна зараза. В кійосках на пляжі нічого не купувати. Треба мати свої простині на пісок та добре мати парасолі від сонця, а також лежанки та загороди від вітру...

Хто має своє авто або може користуватись автом свояків чи друзів, той може замешкати в місті, де мешкання є на половину, а то й більше дешевші, як на Маямі Біч. Мешкання в місті догідні ще й тим, що в них є можливості для домашнього прохарчування, хто його потребує...

Адреси власників домів у Маямі:

1. *Ukrainian Catholic Church, 57 N.W. — Flagler ST., Miami, Fla. U. S. A.*
2. *Ukrainian Orthodox Church, 57 N.W. — Flagler St. Miami, Fla. U. S. A.*
3. *Ukrainian-American Club, 35 N.W. — 36 St. Miami, Fla. U. S. A.*
4. *W. Komarnicky, 152 N.W. — 2th St., Miami, Fla. U. S. A.*
5. *Chatro Dimitri, 4400 N.E. — 2th St., Miami, Fla. U. S. A.*
6. *M. Danilowich, 2861 S.W. — 18 St., Miami, Fla. U. S. A.*
7. *S. Weglowsky, 844 S.W. — 2th St., Miami, Fla. U. S. A.*
8. *K. Mykytka, 2621 S.W. — 17th St., Miami, Fla. U. S. A.*
9. *W. Podubynsky, 3321 N.W. — 16th St., Miami, Fla. U. S. A.*

Ці власники домів можуть мати приміщення у своїх домах, або вкажуть, у кого можна їх дістати.»

«Третій Здвиг українців Німеччини»

«Бюлетень» ЦПУЕН, ч. 4(27)

«Третій Здвиг Українців Німеччини відбудеться у Франкфурті-Кеніґштайні в час німецьких Зелених Свят 13, 14 і 15-го травня 1967 р. У програмі Здвигу передбачені Служби Божі, концерти, політична маніфестація, зустріч земляцтв тощо...

Всі імпрези Здвигу відбуватимуться в приміщенні «Гавс дер Беґеґнунґ» у Кеніґштайні (курортне містечко, віддалене 20 км. від Франкфурту). Нічліги будуть забезпечені у Франкфурті, Кеніґштайні та околицях.»

НЕВМИРУЩОМУ ПІСЛЯПЛАТНИКОВІ

«Жорна», ч. 19 1934 р.

Післяплатнику коханий,
що печінку нашу їш,
що під стріху й у шкарпетку
запихаєш кожний гріш, —
Післяплатнику! Для тебе
присвячено тридцять днів.
І побажано було б нам,
щоб ти врешті зрозумів:
У ці дні центральна постать
ніхто інший, тільки ти

і твоя уся заслуга
в тому, що ти не платив.
Цілий рік живеш у тіні
(хоч для тебе праця йде
і ми пишемо для тебе
все: як, що, коли і де).
І щойно у місяць преси
золотим стаєш тельцем,
до якого і якому
преса б'є поклін лицем!
Післяплатнику! У дні ті
зрозумій, яка краса,
яка розкіш працювати
місяцями без гроша,
зрозумій, яких чудових
тем у лобі росте тьма,
коли просиш 2-3 злотих
і почуєш, що «нема»,
зрозумій, яка приємність
без обцасів, комірців
працювати, щоб ти вранці
«свій» часопис мав в руці,
який чар є в тому слові:
«пан редактор похудів»! —
о, якби післяплатничий
мозок твій це зрозумів! ...

*

В нас нема жалю до тебе
(не було, ну і нема):
це ніщо, що редактори
без дров, хоч іде зима,
що не платять давно хати
і латати треба плащ,
що всім адміністраторам
аж збирається на плач,
що у службі для ідеї
дехто сивий вже, як сніг
і не раз з важкої праці
вже не чує рук, ні ніг.
Це ніщо — що рідна преса
ледве дихає тепер
і вже треба обходитись
без бібули і без пер,
що ще місяць один-другий
і побачиш: стрімголов
полетить усе у пропасть —
це дурниця: ти нам тільки
розвивайся й будь здоров!

*

Що ось грядуть перегони
і великих націй змаг,
не журися! Ми потягнем
(наш брат тягне, як і тяг!),
ми підемо, а ти дальше
в запічку собі сиди,
ховай гроші у шкарпетку
й не жалій собі їди.
І хіба на Йосафата
видолині в Судний День,
коли стане Бог рішати,
що, кому, куди і де —
аж тоді терпець хіба вже
увірветься нам усім
і на присуд: «Не зробили!»
відгомонимо як грім:
«Післяплатнику! Опирю!
У великих діл добу,
як рішалося, чи жити,
де ти, бісів сину, був?
Післяплатнику! Потворо!
J'accuse! Чуєш? Виходи!
За залеглу передплату
на саме дно пекла йди!»

Осій Гольтіпака

Хоч Осій Гольтіпака написав цю річ в 1934 р., то проблема дуже актуальна і сьогодні. Віримо, що наші післяплатники уважно перечитають її і витягнуть з цього належні висновки.

Микола Новак

ПЕРЕБУВАННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОФ. Д-РА М. ВЕТУХОВА В КАЛІФОРНІЇ
(Закінчення)

Проф. М. Ветухів передав генералові все що мав передати і той приобіцяв нам переслати це все, куди треба. Впродовж тої розмови генерал дав нам до зрозуміння, що політика ЗДА, на довгу мету,, розрахована на мир з СССР. Просив нас переказати всім іншим політикам нашим, як на еміґрації, так також і в Україні, щоб не розраховували на якийсь скорий зудар з СССР, бо все є побудовано на тому, що еволюційною дорогою прийде до кращого, також і для поневолених народів. Хоч сам генерал не вірив в ту еволюцію! Але так нас інформував, знаючи політику Вашінґтону. Сьогодня ми є свідками, що він мав ра-

цію. Нам тяжко було погодитися з його висновками, бо тоді ще можна було зашахувати СССР у різний спосіб, не якраз війною...

В м. Лос Анджелес від 1947 по 1955 рр. існувала організація під назвою — «Інтернейшенел Форум». У її склад входили різні консули й амбасадори протикомуністичних держав, включно з народами, що втратили свої держави після другої світової війни. Кожного року та організація обирала собі нове керівництво, раз з такої нації, а другий раз з іншої. Обирали тільки голову й секретаря, бо ніякими засобами та організація не орудувала. Раз на місяць був обід в якомусь готелі, за який кожний член сам платив, відбувався один виклад якогось консуля, чи амбасадора, потім ішло обговорення доповіді й то все.

У 1948 році був обраний на голову тої організації колишній консуль Польщі. Він був роджений в ЗДА, не був фанатиком, а розумною людиною. Називався Місась Немо, правник по фаху. Українці в м. Лос Анджеле не мали ані свого консуля, ані амбасадора. Я очолював цілий український рух у тому місті від 1943 року і тому мене знали різні чужинці. Отже й п. М. Немо зацікавився мною та запросив до тої організації представляти поневолену Україну. Написав до мене листа й попросив зайти до нього на розмову. Я пішов і коли довідався, що дійсно то не є ніяке ошуканство з боку Польщі, прийняв участь у тій організації. Пан М. Немо дуже гарно мене представив на одному з таких зібрань — обіді і я мав доповідь про поневолення України.

Коли ж в нашій громаді появився проф. М. Ветухів, то перша його доповідь про Україну відбулася саме в тій організації. Варто було бачити, яке велике враження зробив він на присутніх біля 65 осіб, консулів, амбасадорів, та їхніх подруг.

Пан М. Немо так був загіпнотизований проф. М. Ветуховим, що аж став доказувати, що Польща зробила найбільшу помилку, що не допомогла Україні своєчасно у її визволенні. Амбасадори — Франції, Японії, Німеччини, Формози та інших держав підходили до столу проф. М. Ветухова і стискаючи йому руку, просили влаштувати ще одну подібну доповідь. Отже друга доповідь відбулася в місяць пізніше, з кращим успіхом, бо майже всі присутні приобіцяли нам свою допомогу в наших змаганнях за визволення України. Навіть п. М. Немо був так заскочений, що клявся, що нова Польща вже ніколи не зробить такої помилки, як то зробила була за першої світової війни супроти України.

Виступав з доповідями Покійний і у литовців, латишів, але ніколи не могли його дістати росіяни на свої виклади. Вони його просили кілька разів, навіть до мене вдавалися у цій справі. Покійний говорив: — «..Хай прийдуть до нас! — і послухають мене...»

Коли Покійний був у нашій громаді, то майже кожної неділі ходив до одної чи другої української церкви на Богослуження, але не був ані в одній російській церкві.

Оного разу я натякав йому, що в одній російській церкві є дуже багато наших малоросів-неділимців. Запитав його, чи не варто б нам зайти і з ними поговорити, я мав там багато знайомих. Покійний подивився на мене і сказав: «.. Це більші вороги України, як всі інші — москалі, поляки!..» і т. п. І ми туди не ходили з ним. Але ті малороси часто приходили на його цікаві доповіді, що влаштовувалися в наших залях і чимало з них обожали його! Навіть декотрих з них він дещо пригорнув ближче до української справи.

Хто тільки бачив Покійного у українській церкві в м. Лос Анджелес, той мусів подивляти його! Покійний стояв в церкві неначе линар перед Гробом Божим. Як увійшов до церкви та як став на одному місці, опустивши руки в долину до стану, тримаючи голову на позір, так ані на мить не повертав її в один бік чи другий. А вистояти в українській православній церкві цілих дві години, де немає лавок, це чимала посвята для старшої людини, та ще й для такого, яким був Покійний. Бо ж одного разу Покійний мені говорив, що його здоров'я слабе.

Закінчую свої спомини словами, що були присвячені покійному інж. Осипові Бойдуникові:

«Коли відходять малі — їх прощають великими словами. По відході великих — говорять їх діла!»...

ЕКСПО 1967

1967 рік для Канади, це не звичайний собі рік. Це ж бо століття народин цеї величезної територіяльно країни. 3.851.809 квадратових миль, 19.571.000 населення, офіційні мови: англійська і французька. Головніші міста: Монтреаль — 1.191.62 населення, Торонто — 672.407, Ванкувер — 384.522, Едмонтон — 281.027: Гамільтон — 273.991, столиця Канади Оттава—268.206, Вінніпеґ — 265.429, Калґари — 249.641 і Квебек — 171.979.

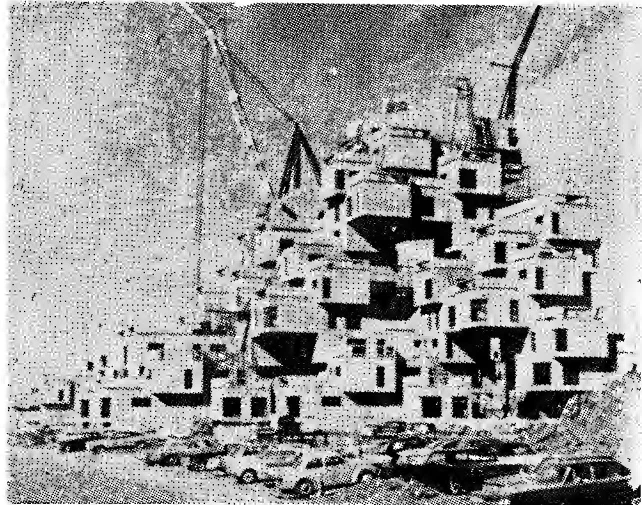
Столітні святкування уродин Канади триватимуть 183 днів. Початок 28 квітня і закінчення 27 жовтня. В тому часі більше як 70 країн світу будуть брати участь в Універсальній або Світовій Виставі 1967. Приблизно 1.000 квадратових миль покриють ці країни своїми павільйонами. Два штучно зроблені острови на ріці Св. Лаврентія (Нотр Дам і Св. Олени) та півострів п. н. «Сіте дю Гавр» будуть місцем мільйонів відвідувачів цеї Вистави, яка відбувається під кличем «Людина і її світ». Кажуть, що найбільш революційною будовою вистави, буде «Гебітет 67», яка представляє собою мешканевий розвиток.

При вході: символ паперу

В час Універсальної Вистави 67 відбудеться Світовий Фестиваль, в якому буде брати участь поверх 25. 000 учасників. Театр Універсальної вистави в Монтреалі має 2.000 місць. Навіть в час входу до театру, відвідувачі будуть мати змогу мистецької розваги. У фестивалі беруть участь світової слави балети, опери, ансамблі камерної музики, хори. Організатори Інтернаціонального Фільмового Фестивалю, висвітлять поверх 30 фільмів, більшість з них перший раз.

Віримо, що цих кілька інформацій про Світову Виставу в Канаді, будуть корисними для наших Вп. Читачів, які напевно у своїй більшості відвідають Канаду цього року і Універсальну Виставу в Монтреалі.

«Гебітет 67»

Радимо всім українцям відвідувати Світову Виставу між 24-29 липнем. В той час буде на Виставі Український Тиждень. Нижче подаємо доступні нам інформації про цей Український Тиждень.

1. Український Тиждень — триватиме від 24-го до 29-го липня ц. р. В програму цього тижня, що відбуватиметься на форумі всеканадського жіночого павільйону «Госпіталіті» входитимуть такі точки: виступи кращих мистецьких сил, показ історичних та народніх строїв, демонстрування різного рукоділля, висвітлення фільму «Скарби України» й знимок (слайдс) українських церков, народніх домів, інститутів, музейних експонатів та уривків кращих українських імпрез улаштованих у різних місцевостях Канади. Кожного дня, впродовж тривання цього тижня, котрась із українських жіночих організацій гоститиме одну з поміж англійських чи французьких жіночих організацій, а в програму зустрічі з ними входитимуть короткі доповіді про різні аспекти української культури.

2. Виставка української книжки відбуватиметься у всеканадському павільйоні.

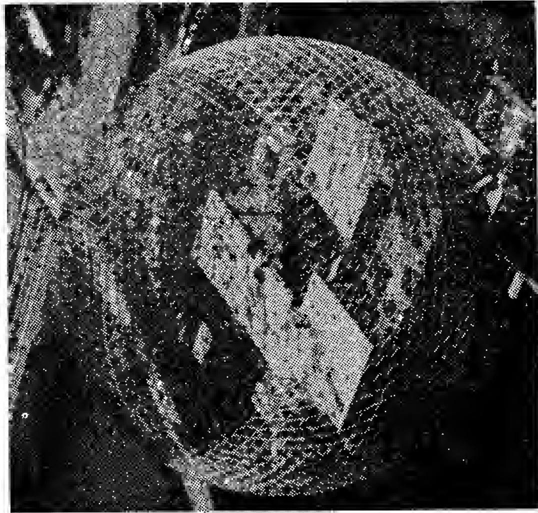
3. Мистецькі виступи. До участи у виставі зголосився цілий ряд хорових і танцювальних ансамблів із цілої Канади.

4. Виставка експонатів українського народнього мистецтва відбуватиметься у головному осередку Канадського рукоділля (Кенедіен Ген-

дікрефт Ґілд) від 21 червня до 24 серпня ц.р.

5. День української молоді на ЕКСПО — 67 відбудеться в суботу 29 липня. Передбачається участь принаймні трьох тисяч осіб, зорганізованих в різних молодіжних організаціях. В тому часі ПЛАСТ матиме однотижневе джемборі на своїй оселі «Батурин», біля Монтреалу, з метою відзначити 55-річчя свого існування та сторіччя канадської державности.

6. Українська Православна Церква, поряд із іншими церквами Канади, бере участь у виставці на форумі спільного павільйону Християнських Церков.

Американський павільйон

7. Провінціяльний павільйон Квебеку. Плянується улаштувати у цьому павільйоні виставку українського рукоділля.

8. Інформаційне бюро і кіоск. Робляться відповідні заходи, щоб мати па виставочній площі свій кіоск та інформаційне бюро. Крім того, плянується подбати про приміщення для українських відвідувачів виставки.

9. Брошурки. Комітет Українців Канади виготовляє трьомовні ілюстровані брошурки, як «сувенір» від українців Канади.

Просимо допомогти нам:

1. Грошовими пожертвами,
2. Надіслати цікавіші фільми та знимки,
3. Виготовити й надіслати на продаж «сувеніри» (вишивані серветки, керамічні вироби, тощо).

Весь чистий дохід із продажу під час виставки буде відведений на фундацію ім. Тараса Шевченка у Вінніпеґу.

Увага! Мистецькі ансамблі, які бажали б взяти участь у ЕКСПО - 67, можуть голоситись до Централі КУК, або на таку адресу:
Mr. A. Zaparyniuk, 3865 Beaubien St. E.,
Montreal 36 P. O.

Всі листи в справі інформації щодо виставки та грошові пожертви просиму слати на адресу:
O. Sudczak
2260 Dorchester Blvd., Ap. 6, Montreal 25, P.Q.

Всі «сувеніри», фільми і знимки (слайдс) просимо слати на адресу:
Prof. O. Kushnir
6622 Chatelain Blvd. Montreal 36. P.Q.

В справі приміщень просимо листовно звертатись до:
Mrs. L. Shulakewych
9031 Lacordaire Blvd. St. Leonard,
Montreal P. Q.

Банкові чеки просимо виставляти на конто:
Ukrainian Women's Division for EXPO - 67.

Крім цього вже 30 квітня виступить на Світовій Виставі в Монтреалі танцювальна група Марунчука — 14 і 22-го травня хор СУМ і 20-го травня танцювальна група Доріжка; 16 і 17 червня виступить хор ОДУМ та танцювальна група «Одеса»; 3-го і 4-го серпня хор УНО з Вінніпеґу; 1 і 2-го серпня танцювальна група «Каменяр»; 10-го вересня виступить хор св. Софії з Монтреалю і 22-го вересня танцювальна група Марунчака.

Олесь Бабій

ОСТАННЯ ОФІРА ЦІСАРЕВІ

Знов була офензива нова:
йшли австрійці та німці за П'яву,
італійці, сховавшись в ровах,
у атаки ішли без угаву:

В плесах озера й П'яви ріки
віддзеркалились, як стада левів,
італійські страшні літаки,
бомбоносці великі, крицеві,

а із них на австрійські війська
й на німецькі колони похідні
впали аж коло лугу й ліска
бомби екразитні й динамітні.

Неупинно, щоденно й вночі
все ревіли, гуділи мотори,
засів смерти, немов сівачі,
бомби сіяли, й так, як потвори,

покотились із усіх шляхів
грізні повзи, й найтяжчі гармати
викидали з пащ на ворогів,
на окопи шрапнелі, гранати.

Раз вночі зіткнулись вороги,
берсальєри, австрійці, гонведи, [1]
відбивались усі навкруги
в рукопашних боях на багнети,

то метали за шанці, в окіп
смертоносні розривні гранати.
Впали, мов при снопі збіжжя сніп,
вбиті, ранені, та і з левади

кров спливала струками на діл,
де стелились мірт і віття плющу.
Із містечка, з палаючих сіл
італійці вели завзятющу

сицілійську бригаду нову,
та невпинно все слали резерви
за ставки, гущину лісову,
на нові перемоги і жертви.

Біг Багріїв із крісом старим
за намети, масковані буди,
викрикаючи: — Гурра! На Рим!
Рим для Австрії мушу здобути! —

Війни роблять вояовникам жарт,
на війні все — випадок, химера,
тож Багріїв за сміліcть, за гарт
у боях вже мав ранґ офіцера.

знов австрійці втікали назад,
як плили у розбитих понтонах, [2]
то на березі кулі з гармат
нагло вбили біднягу Антона.

Труп його спочивав на полях,
де його піхотинці лишили,
бо в утечі не встигли в боях
Сіякові копати могили.

І лежав за рікою Антін,
мертві очі звернувши до неба,
наче Бога питався все він:
— Чи тут лемківської крови треба? —

Із Венеції блимала в тьмі
світляна, ніби райдужна смуга;
вояки мовчазні, мов німі,
відступили, лишили труп друга.

Барабанний вогонь стугонів.
знов шрапнелі аж за бойовиськом
здоганяли літак, летунів,
що летіли над шанцями низько.

Як ішли знов у бій вояки
з перевтоми слабі, безборонні,

надлетіли стальні літаки
італійські, що звались «Капроні».

Понад військом кружляли вони
так, немов для прогулки, мандрівки,
й італійські борці летуни
розкидали летючки, листівки.

В них австрійські війська закликав
генерал італійський Кадорна:
— Буде гробом вам П'ява ріка,
бо Італія все непоборна,

і незламна, так як Данте міць.
з нами Бог і з нами перемога.
Правда все сильніша від рушниць,
і тому вам від нас осторога:

—Не ідіть ви за П'яву, на Рим,
бо із нами йдуть американи
і англійці й французи, котрим
помагають повстанці слов'яни.

Йдіть до нас у полон, до братів,
хай скінчиться війна ця кривава.
Смерть для німців, австрійців катів,
воля вам, а Італії слава! —

Темні хмари під час бур, дощів
часом сонце осяє промінням,
й на війні у життю вояків
теж бувають не тільки терпіння,

але й щастя, багато утіх,
а в кватирі, в окопі, в касарні
часто чути не плач, але сміх,
і пісні жартівливі та гарні,

то й Багріїв, хоча сумував,
до життя набирав знов охоти,
як по битві, чи то після вправ
діставав з пошти лист від Маріотти.

А Маріотта в одному листку
написала ось так до, Данила:
— Кинь австрійський кріс в П'яву ріку,
йди в полон під Італії крила,

бо як будеш в австрійських полках
воювать за Австрію погану.
і ходити в габсбурґських штанах,
я тебе любить перестану,

а як будеш проливати кров
італьянську, то для офіцера
австріяцького втрачу любов,
вийду заміж лиш за берсальєра.

(Закінчення буде)

[1]) *Гонведи, — Мадярські військові відділи.*
[2]) *Понтони, — військові човни.*

Відділ ОДВУ в Гемпстеді, НЙ вшанував свою Патронку Ольгу Левицьку-Басараб.

Дня 26. лютого ц. р. 38 Відділ ОДВУ ім. О. Басараб в Гемпстеді, НЙ — влаштував концерт на пошану своєї Патронки.

В год. 4-тій попол. залю церкви св. Михаїла заповнило гемпстедське громадянство, а перші місця заняла пластова молодь місцевої пластової станиці. Вони прийшли віддати поклін своїй Подрузі пластунці-революціонерці та зачерпнути вказівок і сили з її геройського життя і активности.

Після американського й українського гимнів програму відкрив голова Відділу п. Андронік Копистянський коротким словом та передав дальший її провід п. Миколі Курчакові.

Пластовий Апель перевела з пластунками старша пластунка Ганя Сенчишин. Святковий реферат: «Ольга Басараб — символ української жінки героїні» виголосила п. Ольга Курчак, а з деклямацією виступила п. Ганна Пищимуха. Місцевий мішаний хор «Гомін України» дуже гарно відспівав три пісні. Хором диригував п. Юрій Ґураль.

Вкінці з трьома народніми піснями виступила Школа юних бандуристів ім. К. Міневича — зорганізованого місцевим Відділом ООЧСУ. Після цього на закінчення ціла заля відспівала «Не пора».

Цей скромний, але вдало підготований Святковий концерт закрив кінцевим словом і подякою голова Відділу п. А. Копистянський.

М. Курчак

ЗАЯВА 32-го ВІДДІЛУ ОДВУ В МІННЕСОТІ

з нагоди Загальних Зборів УККА, що відбулися 4-го березня 1967 року в Міннеаполісі

До
Хвальної Управи
Відділу Українського Конґресового Комітету
в Міннеаполісі, Міннесота.

Розуміючи потребу існування координаційного тіла, яким був і є наш Відділ УККА в Твін-Сіті, уважаємо за свій обов'язок погратулювати Минулорічній Управі Відділу УККА за проведену працю і рівночасно з нагоди річних загальних зборів членства УККА скласти слідуючу заяву: ми віримо, що криза, яка постала на 9-му Конґресі УККА, буде полагоджена, на що чекає не лише членство нашої організації, але й широкі маси українського громадянства.

Тому ми сподіваємося, що наш Відділ УККА і надалі буде апелювати до централі Українського Конґресового Комітету в Америці, щоб вона не зволікала з остаточним полагодженням конфлікту, а найшвидше його зліквідувала.

Ми не затуляємо собі очей і ясно здаємо справу з того, що не все є в порядку в Екзекутиві УККА, і тому заявляємо, що ми, стоячи на засадах Національного Солідаризму, — тобто співпраці всіх самостійницьких чинників нашої спільноти, — боїмося, що може прийти кінець в толеруванні зла.

Всім відомо, що наша організація в Міннесоті зробила все від неї залежне, щоб зберегти від розвалу наш Відділ УККА, але, коли Централя УККА замість того, щоб зліквідувати конфлікт, буде його поглиблювати, а преса організацій Визвольного Фронту буде видавати декларації такого характеру, як опубліковану 22-го лютого в Свободі, то нам не віриться, що в той спосіб може бути конфлікт полагоджений.

Очевидно, що Організація Державного Відродження України і її Братні Організації в Америці, використавши всі можливі шляхи для ліквідації конфлікту, — в разі безуспішности наших намагань, може гостро зареаґувати виходом із складу УККА, що не є ціллю ані УККА, ані нашою. Бож тоді УККА не буде тим координуючим чинником у житті української спільноти в цій країні, яким він досі був, а стане прибудівкою тої «більшости», яка на 9-му Конґресі УККА допустилася до породження небезпечної для УККА кризи.

З правдивою до Вас пошаною,

П. Каркоць
секретар

В. Станиславів
голова 32-го Відділу ОДВУ

НОВА УПРАВА 2-ГО ВІДДІЛУ ОДВУ В ЧІКАҐО

На Загальних Зборах, 11. 3. вибрано нову Управу 2-го Відділу в Чікаґо в такому складі:

Голова — Михайло Панасюк; заступник голови — д-р Андрій Гаєцький; скарбник — Микола Лаба; реф. зовн. зв'язків — д-р Богдан Мішкевич; орг. реф. — Василь Дорошенко; культ.-освітн. реф. — Любомир Кузик; господар — Андрій Особа; члени управи — Юрій Буксар і Юліян Юринець.

Контрольна Комісія: голова — інж. Володимир Бережан; д-р Е. Дуб і Петро Патуляк — члени.

Independent Ukraine

2315 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS. U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

To: